

deKanttekening

JULI 2025 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €7,49

Vrij, moedig & inclusief

A photograph of Simon Otjes, a man with blonde hair wearing a dark suit and a blue tie, smiling broadly. He is surrounded by people, including a woman in the foreground with long dark hair also smiling. Several professional video cameras with microphones are visible in the background, suggesting a media event or press conference.

Politicooloog Simon Otjes over kabinetsval:
**‘Dit is niet het einde
van het populisme’**

**GroenLinks-PvdA
schudt vooral de
PvdA-compromis-
cultuur van zich af**

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Juli 2025

Jaargang 8 - nr. 88

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

REDACTIE EN EINDREDACTIE

Tayfun Balcik, Mariska Jansen
en Majorie van Leijen

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Mariska Jansen, Tayfun Balcik,
Mehmet Cerit, Ewout Klei, Thomas
von der Dunk, Abdelkader Benali,
Majorie van Leijen, Kirsten van
den Hul, Ewoud Butter, Lody van
de Kamp, Chris Aalberts, Sabah el
Fizazi, Karim Abbara, Geraldina
Metselaar, Roel van Duijn

BEELD COVER

PVV-leider Wilders bezoekt de
Haagse markt in aanloop naar
EU-verkiezingen, op 5 juni 2024.

Beeld: Nick Gammon/AFP

Frans Timmermans spreekt op het
congres van de partij, op 21 juni 2025

Beeld: YouTube, Congres GroenLinks-
PvdA | Samen Vooruit! | Live vanuit
Nieuwegein | 21 juni 2025

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

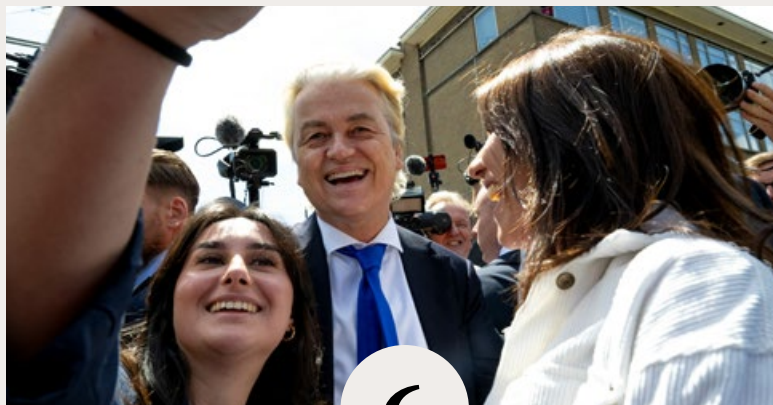
info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt
mede mogelijk gemaakt door:

IMAA Accountancy & Advies B.V

6

Politicooloog Simon Otjes over kabinetsval: 'Dit is niet het einde van het populisme'

● OP DE COVER

8

GroenLinks-PvdA schudt vooral de PvdA- compromiscultuur van zich af

● OP DE COVER

● OP DE COVER

06 Politicooloog Simon Otjes over
kabinetsval: 'Dit is niet het einde van
het populisme'

08 GroenLinks-PvdA schudt vooral de
PvdA-compromiscultuur van zich af

● SAMENLEVING

10 'Als kinderen elkaar op school al niet
tegenkomen, waar dan wél?

13 Schoof, waar blijft die rode lijn? –
Kirsten van den Hul

14 Hele gezinnen lopen mee tijdens de
Nacht van de Vluchteling

16 Geen smartphone voor kinderen
tot groep 8? Dit vindt ons panel

● WERELD

18 Sabah el Fizazi: Egypte stuurde
deelnemers naar Gazamars terug,
we waren niet welkom

20 Waarom zorgde het Franse rapport
over de Moslimbroederschap voor
opschudding

23 Tirannen zijn momenteel weer erg
in de mode – Thomas von der Dunk

24 Duizenden demonstranten in
Straatsburg durven Turkije niet
meer in

Sabah el Fizazi: Egypte stuurde deelnemers naar Gazamars terug, we waren niet welkom

● WERELD

Waarom hoogleraar Tahir Abbas zich niet langer welkom voelt in Leiden en opstapt

● INTERVIEW

Kunstenaar Marcel Pinas wil bijdragen aan de toekomst van Suriname

● KUNST & CULTUUR

● COLUMN

- 27 Waarom zit er geen muziek meer in D66? – Chris Aalberts

● ZINGEVING

- 28 Recensie – De Bible Belt wil dat anderen ook zo leven

● INTERVIEW

- 32 Waarom hoogleraar Tahir Abbas zich niet langer welkom voelt in Leiden en opstapt
- 34 Imam Azzedine Karrat: 'Mijn focus ligt op de Nederlandse samenleving'

● COLUMN

- 37 Joden worden na de synagogedienst uitgeschoold en soms zelfs bedreigd – Lody van de Kamp

● KUNST & CULTUUR

- 38 Kunstenaar Marcel Pinas wil bijdragen aan de toekomst van Suriname
- 41 Ze komen onze kant op. Waar moeten ze anders naartoe? – Abdelkader Benali
- 42 Schrijver Joris van Os: 'Uitgevers staan in de rij als je van kleur bent'

● COLUMN

- 45 Wat gebeurde er met de beelden van Maccabi-hooligans? – Tineke Bennema
- 46 Eindelijk echt vader – Tayfun Balçik
- OPINIE
- 47 'Moord op Democraat Hortman herinnert aan Russische journalist Politkovskaja'

In het kort.

Asielkinderen worden na acht jaar uitgezet naar Nigeria

BEELD: PIXABAY

Rejoice (7), Sarah (11) en Isaac (16) zijn na een verblijf van ruim acht jaar uitgezet, nadat hun asielverzoek werd afgewezen. Het is voor het eerst sinds het einde van het kinderpardon in 2019 dat Nederland zogenoemde 'gewortelde' kinderen uitzet, zo meldt NRC.

'Hun thuis is hier. Hun school, hun vrienden, hun taal – alles is Nederlands', schrijft Esther Stomphorst uit Utrecht op LinkedIn. Ze zegt de kinderen van dichtbij te hebben leren kennen. 'Waar is onze menselijkheid gebleven?', vraagt ze zich af.

Volgens het kinderpardon uit 2013 mochten kinderen die al meer dan vijf jaar in Nederland verbleven, blijven. Die regeling bestaat echter sinds 2019 niet meer. Volgens het toenmalige kabinet-Rutte III zou een kinderpardon overbodig zijn geworden door snellere asielprocedures bij de IND, waardoor schrijnende gevallen van gewortelde kinderen niet meer zouden voorkomen.

Dat bleek te optimistisch. *Trouw* schrijft dat op dit moment meer dan 420 kinderen al meer dan vijf jaar wachten op een beslissing in hun asielprocedure. De kans dat zij op clementie kunnen rekenen van het kabinet-Schoof, dat pocht met het 'strengste asielregime ooit', lijkt klein als hun verzoek wordt afgewezen. •

Safae el Khannoussi wint met *Oroppa* de Libris Literatuur Prijs

De Marokkaans-Nederlandse Safae el Khannoussi heeft met haar debuutroman *Oroppa*, het Marokkaanse woord voor Europa, de Libris Literatuur Prijs gewonnen ter waarde van 50.000 euro. Dat meldt NRC.

Niet eerder won een debutant de Libris Literatuur Prijs. El Khannoussi heeft die primeur. *Volkskrant*-columnist Sheila Sitalsing, lid van de jury, is lyrisch over het boek. 'We zijn erdoor overvonden', zei ze gisteravond bij de uitreiking in Felix Meritis in Amsterdam.

Eerder dit jaar won El Khannoussi al 50.000 euro met de Boon, de Vlaamse tegenhanger van de Libris Literatuur Prijs.

Oroppa wordt geprezen omdat het geen doorsnee autobiografie of coming-of-ageverhaal is. Meerdere personages komen op hun eigen manier tot een explosief keerpunt. 'Wij hebben gekozen voor de roman die ons diep in onszelf deed afdalen en ons in de spiegel laat kijken: dit is wie wij zijn', staat in het juryrapport. 'Dit verhaal, zo voelt de lezer pagina na pagina, móest verteld worden, en wel nu, omdat dit ook óns verhaal is.'

SAFAE EL KHANNOUSI EN HAAR BOEK OROPPO. BEELD: YOUTUBE

Volgens NRC verwijzen de woorden 'ons' en 'wij' in het rapport naar de lezers van *Oroppa* en naar migrantengemeenschappen waartoe zij behoren. 'De titel *Oroppa* is niet voor niets het woord voor Europa in het Noord-Afrikaanse Arabisch. Die titel verradt al dat hier de blik van immigranten centraal staat: hún blik op óns, op het Europese continent', aldus NRC. •

Partij voor de Dieren strijdt opnieuw voor verbod op onverdoofd slachten

De Partij voor de Dieren zal opnieuw strijden voor een verbod op onverdoofd slachten. Met een eigen wetsvoorstel en een verkiezingscampagne hoopt partijleider Esther Ouwehand dat het dit keer wél lukt in Nederland.

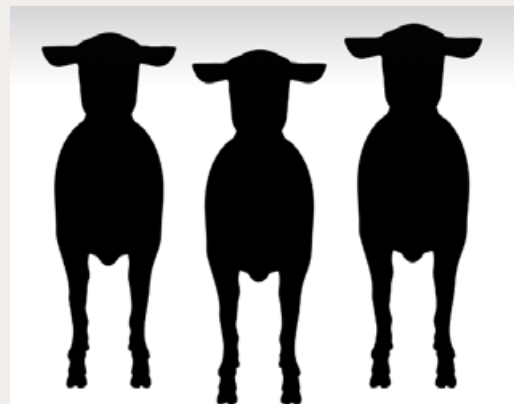
Het is geen nieuw debat, en evenmin een eenvoudig onderwerp. Voorvechters van dierenwelzijn pleiten al jarenlang voor een verbod op onverdoofd slachten. In islamitische slachterijen wordt verdooving steeds vaker toegepast, maar dat wordt niet bij alle dieren het geval. Kippen worden inmiddels in alle slachthuizen ritueel geslacht mét verdooving. Joodse slachterijen zijn er in Nederland niet meer; de laatste is recent failliet gegaan.

De discussie ligt gevoelig binnen de islamitische gemeenschap, maar Ouwehand zegt hier rekening mee te houden. In een interview in *Trouw* vertelt ze dat ze heeft gesproken met het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO). Islamitische geloofsgemeenschappen vinden het pijnlijk als voorbij wordt gegaan aan het feit dat religieuze voorschriften juist hun oorsprong vinden in bekommernis om dierenwelzijn. 'Daarom moet je dat benoemen', zegt ze. Uit het interview blijkt echter niet wat het standpunt van het CMO is.

Volgens de politica lijden alle dieren die niet verdoofd zijn tijdens de slachting. Dit betreft overigens ook bepaalde methoden in reguliere

slachthuizen, zoals het elektrocuteren van kippen.

In het wetsvoorstel zou onverdoofd slachten in het hele land verboden moeten worden, zoals dat al het geval is in Vlaanderen en Wallonië. Het is niet de eerste keer dat de partij dit voorstelt: dat gebeurde ook al in 2011 en 2019, maar zonder succes. •

BEELD: PIXABAY

Een nieuwe manier van kijken

MEHMET CERIT

Hoofredacteur / Directeur.

In de wetenschap heet het een paradigmaverschuiving: een radicaal nieuwe manier van kijken naar iets dat in de kern hetzelfde blijft. Precies dat voltrekt zich nu, hier in het Westen.

Al bijna tachtig jaar duurt het Israëlisch-Palestijnse conflict, sinds de oprichting van de staat Israël. Op het eerste gezicht lijkt er weinig veranderd: dezelfde strijd, dezelfde spanningen. Maar onder de oppervlakte begint iets te verschuiven. Door de genocide en massale verwoesting in Gaza, en de oplopende spanningen met Iran, kantelt langzaam maar zeker het dominante narratief. De vanzelfsprekende steun aan Israël, vaak gepresenteerd als 'de enige democratie in het Midden-Oosten', is niet langer vanzelfsprekend.

Steeds meer Nederlanders zien in dat Israël het internationaal recht schendt, en dat het in veel opzichten zelf de huidige oorlog met Iran heeft uitgelokt. Tegelijkertijd groeit het bewustzijn van het lijden aan Iraanse kant. Maar dat blijft, mede door het gebrek aan beelden, grotendeels buiten beeld.

We kijken niet langer automatisch door een Israëlische of westerse bril. Er groeit het inzicht dat waarden waarin velen lang hebben geloofd – zoals het recht op leven, toegang tot water, voedsel, medische zorg, eigendom en een menswaardig bestaan – in de praktijk niet voor iedereen gelden. Door de westerse reacties op het geweld in Gaza en elders, verliezen steeds meer mensen hun vertrouwen in de oprechtheid en toepasbaarheid van deze waar-

'Die koerswijziging was er waarschijnlijk niet gekomen zonder de diepe morele schokken'

den. Ook het vertrouwen in regeringen die deze waarden zouden moeten verdedigen, raakt diep beschadigd.

Deze verandering in perspectief werd zichtbaar op het gezamenlijke congres van GroenLinks en de PvdA afgelopen weekend. Een overweldigende meerderheid van 83 procent stemde voor een tijdelijk volledig wapenembargo tegen Israël. Iets wat nog maar kort geleden ondenkbaar leek. Deze uitkomst verraste niet alleen mij, maar ook velen in en buiten de partij.

De boodschap is helder: geen steun meer aan een regering die verantwoordelijk wordt gehouden voor etnische zuivering in Gaza, en voor structureel geweld en onderdrukking op de Westelijke Jordaanoever.

Het besluit had direct politieke consequenties. Oud-Kamervoorzitter Gerdi Verbeet, uitgesproken tegenstander van de fusie, zegde haar lidmaatschap op. Lodewijk Asscher zei bij de Nacht van de Verlichting dat hij twijfelt aan zijn toekomst binnen de partij waar hij

32 jaar lid van is.

Sommige PvdA-prominenten blijven Israël vooral zien als een verlichte westerse democratie. Hun zorgen gaan – begrijpelijk – uit naar onschuldige Israëlische burgers. Maar opvallend is dat dezelfde verontwaardiging ontbreekt wanneer het gaat over de meer dan 60.000 gedode Palestijnen, onder wie talloze vrouwen en kinderen. Dat gebrek aan empathische gelijkwaardigheid wordt steeds zichtbaarder: wel oog voor het lijden van 'eigen mensen', maar blind blijven voor het leed van anderen.

Eén ding is duidelijk: de fusiepartij slaat een radicaal nieuwe koers in. Die koerswijziging was er waarschijnlijk niet gekomen zonder de diepe morele schokken: het verraad aan onze waarden, de opkomst van radicaal-rechts en de massale slachting in Gaza. Ook de Rode Lijn-demonstraties speelden een sleutelrol, met zo'n 150.000 mensen die de straat op gingen met een heldere boodschap: dit kabinet moet ingrijpen.

Intussen heeft ook Donald

Trump zich eenzijdig in het conflict gemengd. Hij liet Iraanse nucleaire installaties bombarderen, buiten het Amerikaanse Congres om – als een autoritaire leider. Het versterkt het gevoel van vervreemding dat veel Europeanen inmiddels ervaren tegenover vroegere bondgenoten als de VS en Israël. Ook dát is onderdeel van de veranderende blik op de wereld.

Die nieuwe manier van kijken beperkt zich niet tot het Midden-Oosten. Ook over racisme, migratie, klimaat en andere oude kwesties ontstaat een nieuw gedeeld bewustzijn.

Tegelijkertijd probeert een deel van de oude politieke orde wanhopig de status quo te herstellen. Denk aan de actiegroep Voor Ons Nederland van VVD'er Klaas Dijkhoff of de conservatieve uithalen van Gerdi Verbeet. Het voelt als een achterhoedegevecht.

De nieuwe tijdgeest werd trefend verwoord door GroenLinks-PvdA-leider Frans Timmermans. Voor het eerst in lange tijd, misschien wel in decennia, draait politiek niet meer om wat kiezers willen horen of om welke boodschap de meeste stemmen oplevert. Over de nieuwe koers zei Timmermans: dit is wat wij vinden.

Laat dat het begin zijn van een nieuwe politiek. Een politiek waarin partijen durven uitspreken waar ze werkelijk voor staan. Geen peilingen meer naar wat mensen willen horen, maar een duidelijke visie en standvastigheid. De partij moet niet op zoek naar kiezers; kiezers moeten de partij kunnen vinden. •

Op de cover.

Politicooloog Simon Otjes over kal van het populisme'

Vorige maand trok Geert Wilders de stekker uit het kabinet-Schoof. Wat nu? Volgens politicooloog Simon Otjes (Universiteit Leiden) zetten politieke partijen in op een coalitie over het midden, maar als politiek wetenschapper weet hij dat de toekomst zeer onvoorspelbaar is. Het kan echt alle kanten op.

● EWOUT KLEI

Waarom heeft VVD-leider **Dilan Yeşilgöz**, zelfs nu Wilders het

kabinet opgeblazen heeft, de PVV nog steeds niet uitgesloten?

'Je moet het haar natuurlijk zelf vragen, maar ik denk dat het strategisch is. Als ze nu zegt: 'Wij sluiten de PVV uit', dan kan Wilders in campagnetijd zeggen: 'Een stem op Dilan is een stem op Frans Timmermans.' Dat maakt het voor haar lastiger om op rechts stemmen te trekken. Dus ze laat de deur op een kier, niet omdat ze per se met Wilders wil, maar omdat ze denkt dat het haar electoraal beter uitkomt.'

Heeft Yeşilgöz wel iets geleerd van dit mislukte politieke avontuur met PVV, NSC en BBB?

'In haar hoofd kijken kan ik niet.

Maar de VVD lijkt nog steeds te denken dat ze stemmen op rechts kunnen binnenhalen door de PVV niet frontaal aan te vallen, maar indirect te suggereren: 'Kijk, zij leveren niet.' De kritiek is dan niet: 'De PVV is onaanvaardbaar', maar: 'De PVV is onbetrouwbaar.' Dat is een andere strategie dan uitsluiting.'

'Ik denk niet dat we teruggaan naar een stabiel bestel zoals we dat vroeger hadden'

Gaan kiezers nu terug naar de gevestigde partijen, omdat populistische partijen hebben laten zien dat ze geen verantwoordelijkheid kunnen dragen?

'Nou, ik zou voorzichtig zijn met dat soort voorspellingen. Sommige mensen zeggen nu: 'Dit is het einde van het populisme.' Maar dat geloof ik niet. Wel denk ik dat de zogeheten antisysteempartijen een deel van hun glans hebben verloren door mee te doen aan dit kabinet.'

Antisysteempartijen zijn – zoals de naam al zegt – niet bepaald bevorderlijk voor het systeem. Wat moet er gebeuren om het Nederlandse politieke bestel weer stabiel te maken?

'Als ik eerlijk ben: ik denk niet dat we teruggaan naar een stabiel bestel zoals we dat vroeger hadden. Nieuwe verkiezingen lossen dat fundamentele probleem ook niet op. Kijk, de huidige coalitie was rechts, en men was het inhoudelijk best vaak eens: minder migratie, minder geld voor klimaat, minder linkse hobby's. Maar Wilders wilde alles, en vergat dat er nog zoiets bestaat als wetten, verdragen, ambtenaren en Europa. Hij botste met de werkelijkheid. De samenwerking sneuvelde op bestuursstijl en realiteitszin, niet op ideologie. VVD, PVV, NSC en BBB waren het daarover groten-deels wel met elkaar eens.'

Wat worden de belangrijkste verkiezingsthema's?

'Dat is moeilijk te zeggen. Als politicooloog kan ik moeilijk voorspellen waar de campagne precies om zal draaien. De PVV zal inzetten op migratie. BBB wil het over stikstof hebben, hun stokpaardje. Groen-

Links-PvdA zal de thema's klimaat en bestaanszekerheid centraal stellen. Er zal dus ook een strijd zijn over welk thema centraal komt te staan. Die agendastrijd wordt een belangrijk onderdeel van de campagne.'

'Er moet een miljoenennota komen voor Prinsjesdag'

Maar is het eigenlijk wel zeker dat er nieuwe verkiezingen komen? Staatsrechtelijk zijn er andere constructies denkbaar – denk aan het kabinet-Cals dat in 1965 volgde op het kabinet-Marijnen zonder verkiezingen, of het rompkabinet-Van Agt III van 1982.

'Er zullen nieuwe verkiezingen komen. De situatie nu lijkt sterk op die van Balkenende-IV in 2010. Na het vertrek van de PvdA uit de coalitie regeerde premier Jan Peter Balkenende nog even door met zijn CDA en met de ChristenUnie. Dat kabinet noem ik dan Balkenende-V, al zijn staatsrechtsgesleerden het daar niet mee eens. Zo zou je ook kunnen zeggen: Schoof-II is nu begonnen – een rompkabinet zonder PVV-ministers dat nog even

SIMON OTJES IS UNIVERSITAIR DOCENT NEDERLANDSE POLITIEK AAN DE UNIVERSITEIT LEIDEN. BEELD: YOUTUBE

binetsval: 'Dit is niet het einde

blijft zitten. Misschien zelfs tot begin 2026.'

En dan de hamvraag: wie wordt de grootste partij? GroenLinks-PvdA? VVD? Of misschien toch CDA?

'Als ik dat zou kunnen voorspellen, dan ging ik nu gokken bij de paardenrennen, haha. Nee, de Nederlandse politiek is enorm onvoorspelbaar. Het kan echt alle kanten op. GroenLinks-PvdA kan inderdaad misschien winnen. Of de VVD. Misschien wordt Henri Bontenbal net als Balkenende in 2002 de rots in de branding? Of NSC komt met een nieuw gezicht en herijst als een feniks uit de as met voormalig PVV-minister Ingrid Coenradie als nieuwe lijsttrekker. Dat laatste is een grapje natuurlijk.'

Toch een serieuze vraag: wie vult de plekken van de PVV-ministers in, en wie gaat straks tekenen voor de nieuwe begroting?

'Dat is nu het acute probleem voor het kabinet-Schoof-II. Er moet een miljoennota komen voor Prinsjesdag. Daarvoor is politieke steun nodig. GroenLinks-PvdA is daarvoor de logische partner, maar ik verwacht niet dat Frans Timmermans daar zonder meer zijn handtekening onder zet.'

Wat wordt de volgende coalitie?

'Dat is echt niet te voorspellen.'

Een middenkabinet, toch?

'Dat durf ik niet te zeggen, vanwege de onvoorspelbaarheid. Maar de partijen in Den Haag anticiperen hier nu wel op.'

Wat verwacht je van de kleinere partijen zoals D66, Volt, Denk, SP, JA21, ChristenUnie, SGP? En komt BIJ1 nog terug?

'Of BIJ1 meedoet, dat moet je echt aan de woordvoerder van BIJ1 vragen. JA21 hoopt electoraal te profiteren van de val van het kabinet,

PVV-LEIDER WILDERS BEZOECT DE HAAGSE MARKT IN AANLOOP NAAR EU-VERKIEZINGEN, OP 5 JUNI 2024. BEELD: NICK GAMMON/AFP

'Schoof zou misschien als minister van Buitenlandse Zaken kunnen terugkeren'

maar ik durf geen uitspraken te doen over de kansen van de partij van Joost Eerdmans.'

Maar D66 doet het slecht in de peilingen. Met de vriendelijke maar nogal onzichtbare Rob Jetten maken ze toch geen kans?
'Dat durf ik niet te zeggen. Er blijft

een kiezersgroep die behoefte heeft aan een progressief en constructief geluid. D66 is zeker nog niet uitgespeeld.'

Gaan de partijen met dezelfde lijsttrekkers de verkiezingen in?

'Zeker is dat NSC een nieuwe lijsttrekker nodig heeft, nu Pieter Omtzigt afscheid heeft genomen. Maar hoe het zit bij andere partijen, dat weet ik echt niet. Er kan van alles gebeuren de komende tijd.'

Dick Schoof heeft gezegd niet nog een keer premier te willen worden. Gaan we terug naar de tijd van wegwerppremiers, zoals Victor Marijnen (premier van 1963 tot 1965) en Jo Cals (premier in 1965-1966)?

'Ook dat kan ik niet voorspellen. Schoof zou misschien als minister van Buitenlandse Zaken kunnen terugkeren, omdat hij als premier veel mensen internationaal de hand heeft geschud. Maar eerlijk

gezegd acht ik die kans klein.'

Wie heeft dan de beste papieren om de nieuwe premier van Nederland te worden? Dat is toch overduidelijk voormalig EU-commissaris Frans Timmermans?

'Misschien wel. Hij heeft ervaring, internationale statuur en is geliefd onder progressieve kiezers. Maar hij is niet populair bij andere delen van het electoraat. GroenLinks-PvdA zal vermoedelijk een op zijn persoon gerichte campagne voeren.'

Zoals 'Kies de minister-president' in 1977. Daarmee won de PvdA de Tweede Kamerverkiezingen. Maar zoals je weet verloor premier Joop den Uyl daarna de formatie. Een tweede kabinet-Den Uyl kwam er niet.

'Ja. Kiezers kiezen in ons land niet de minister-president. Niemand stemde in november 2023 ook op Dick Schoof.' •

Op de cover.

GroenLinks-PvdA schudt vooral zich af

De motie van Kati Piri voor een tijdelijk wapenembargo tegen Israël bepaalde de toon op het GroenLinks-PvdA-congres. Voor tegenstanders was weinig ruimte.

● CHRIS AALBERTS

Een paar dagen voor het congres van GroenLinks-PvdA in Nieuwegein is het niet meer mogelijk om je aan te melden. De maximale capaciteit van congrescentrum NBC is bereikt en dus moeten laatkomers het congres online volgen. Het is een bijzondere dag: vierduizend mensen zijn voor het eerst bij elkaar na de beslissing GroenLinks en PvdA komend jaar te laten fuseren. Dit congres is een mooie gelegenheid om ons af te vragen waar de nieuwe partij voor staat.

Onlangs publiceerde GroenLinks-PvdA een eerste voorzet voor een beginselprogramma. De nieuwe partij heeft drie prioriteiten: een solidaire en rechtvaardige samenleving, de bescherming van natuur en klimaat en een goed

functionerende democratie en rechtsstaat. Het is heldere taal, maar het geeft niet de definitieve richting aan: het beginselprogramma is uitdrukkelijk 'een eerste voorzet' en zal de komende tijd nog met leden worden besproken, zo schrijft de partijtop.

Het document is zaterdag ook niet geagendeerd. Dit congres

staat vooral in het teken van iets heel anders. Twee dagen voor het congres komt Tweede Kamerlid Kati Piri met een motie voor een tijdelijk wapenembargo tegen Israël. Die nieuwe koers levert veel kritiek op, ook intern. Dit onderwerp is slechts een van de congresonderdelen, maar bijna al het nieuws gaat erover.

'Er moet een radicaal eerlijke verdeling komen van kennis, macht en inkomen'

organisatorische zaken en te weinig over de visie. Daarom is dit pamflet geschreven: het gaat over systeemverandering en de band tussen politiek en activisme. De jongeren zien het kapitalistische systeem als belangrijkste probleem omdat het leidt tot uitbuiting van de mens en de natuur. Dit is de oorzaak van inkomensongelijkheid, de klimaatcrisis, sociale ongelijkheid en maatschappelijke ontwrichting.

Er zijn geen verrassingen: er moet een radicaal eerlijke verdeling komen van kennis, macht en inkomen, vinden Dwars en de JS. In een nieuw systeem moet de solidariteit tussen mens en natuur centraal staan, de democratie worden versterkt en de economie gedemocratiseerd. Bestaanszekerheid is een recht: een woning, een goedbetaalde baan, onderwijs, zorg en goede sociale voorzieningen. Marktwerving is bij wonen en zorg uit den boze en openbaar vervoer moet gratis worden, belangrijke publieke diensten genationaliseerd.

Klimaatrechtvaardigheid moet het uitgangspunt zijn: grote vervuilers gaan meer betalen en klimaat- en natuurbeleid moet solidair zijn, ook internationaal. Groepen die door de klimaatcrisis worden getroffen moeten ondersteuning krijgen. Iedereen heeft bovendien recht op gelijke rechten, onderdrukking van minderheden moet worden bestreden en Europese samenwerking is bij klimaat en defensie nodig. Het is ook belangrijk om oorlog en genocide te veroordelen, waar die ook plaatsvinden.

Prijzende woorden

Een panel mag op het pamflet reageren. Hier zien we wat fusievoorstanders altijd hebben gezegd: de inhoudelijke verschillen tussen de twee partijen waren klein en daarom is samenwerking logisch. GroenLinks-bestuurder Imane

BEELD: CHRIS AALBERTS

Visie voor de toekomst

Eerst terug naar de koers. Een middagsessie geeft hier een aardig beeld van: de jongerenorganisaties Dwars (GroenLinks) en de Jonge Socialisten (JS, PvdA) – hebben een pamflet geschreven en presenteren deze aan een kleine honderd geïnteresseerden. Dit is weliswaar niet een officiële visie, maar geeft wel een beeld van welke richting de nieuwe generatie leden op wil. Enthousiasme over de fusie is er sowieso: Dwars en de JS hebben al besloten te fuseren, Dwars om zichzelf ook op te heffen. De JS doet dat naar verwachting ook.

Dwars en de JS vinden dat de partijfusie te veel is gegaan over

de PvdA-compromiscultuur van

Nadif vindt een heel goed pamflet, senator Saskia Kluit vindt het fijn dat er een activistische stip op de horizon is gezet en PvdA-bestuurder Nadir Baali prijst het pamflet eveneens, omdat 'het allemaal wel wat linkser mag'.

De brede thema's van de jongerenorganisaties komen de rest van het congres meerdere keren terug. Jesse Klaver vertelt aan een bomvolle zaal dat solidariteit weer moet terugkomen in Nederland. Frans Timmermans noemt in zijn speech een hele rits aan thema's die in deze lijn vallen: een betaalbaar huis, eerlijke lonen en uitkeringen en goede publieke voorzieningen. Er is eigenlijk weinig nieuws onder de zon. Weer een reden dat al het nieuws over dit congres over het gewijzigde Israël-standpunt gaat.

Is er behalve Israël niets nieuws onder de zon? De jongeren stippen een hele andere verandering aan: bij GroenLinks-PvdA moeten politiek en activisme hand in hand gaan. Dwars en de JS schrijven dat activisten nodig zijn om de maatschappij en politiek scherp te houden. Politici moeten samen met hen strijden voor een betere wereld. Dit is het activisme wat altijd al kenmerkend was voor beide jongerenorganisaties en ook GroenLinks voor deze activisten aantrekkelijk maakte.

BEELD: CHRIS AALBERTS

Activisme

Dit idee speelt nadrukkelijk ook onder de leden. Bij de borrel refereren ze aan de grote demonstraties die 'een rode lijn' trokken ten aanzien van de genocide in

Gaza. GroenLinks-PvdA is de eerste grote partij die het met hen eens is. Niet voor niets waren er veel partijprominenten bij de demonstraties aanwezig. Het is een hele andere cultuur en werkwijze dan die we van de PvdA kennen die gaat over vergaderingen, overleg, compromissen, kleine stapjes en nuances.

De controverse over het nieuwe Israël-standpunt is niet alleen een kwestie van inhoud, maar vooral over de wijze waarop de discussie verloopt: tegenstanders van de nieuwe koers worden uitgejouwd, er zijn harde persoonlijke aanvallen en de zaal is continu onrustig. In de bestuurlijke wereld van de PvdA ongewenst, in de wereld van het activisme niet of veel minder. Jonge leden zeggen bij de borrel dat oudgedienden die het oneens

zijn met de nieuwe koers ook kunnen vertrekken. De partij verandert nu eenmaal.

De conclusie is dat GroenLinks-PvdA inhoudelijk slechts langzaam verandert, want de veranderingen zijn voornamelijk beperkt tot Israël. De sfeer verandert veel sneller. In de middag zegt Frans Timmermans dat hij de inhoudelijke meningsverschillen wil beslechten door intern debat en dialoog. Dat klinkt als de ouderwetse PvdA, die hierin grossierde. Maar activistische politiek verdraagt weinig compromissen, leidt tot een andere sfeer en toon en ook tot afscheid van meerdere prominenten.

Of deze nieuwe partijcultuur aantrekkelijk is voor een brede doelgroep, blijft voornamelijk een open vraag. ●

'Er zijn harde persoonlijke aanvallen en de zaal is continu onrustig'

‘Als kinderen elkaar op school al

Vroeger fietsten witte kinderen met een boog om het Amsterdamse Metis Montessori Lyceum heen. Nu staat de Grachtengordel ervoor in de rij. Directeur en oprichter Hüseyin Asma doet zijn best om de school gemengd te houden.

● MARISKA JANSEN

Het Metis Montessori Lyceum ligt aan de rand van de Amsterdamse binnenstad, in het eind negentiende-eeuwse Oosterpark. Scholieren komen in de vroege ochtend door het groen aangefietst. Een bus voor een schoolreisje arriveert, groepjes jongeren stappen uit.

De school is het levenswerk van Hüseyin Asma (46), directeur van Metis Montessori, en zijn collega's. Dat de havo- en vwo-school een van de populairste van de stad zou worden, was bij de start allerm minst vanzelfsprekend.

Vanaf dag één was het niet makkelijk, vertelt Asma in zijn werkkamer. 'Journalisten dachten dat we een Turkse school wilden beginnen, wat niet zo was. We wilden juist een school voor alle Amsterdammers. Dat er in het begin alleen kinderen van Turkse komaf op zaten, kwam door mijn achtergrond', zegt Asma, die deels in Turkije opgroeide. De ouders van andere kinderen, die hij óók wilde aantrekken, zagen de school niet staan.

Maar Asma zette door, en na een aantal jaar werd de school geliefder. 'We waren een van de eerste scholen die met laptops werkten en we waren sterk in exacte vakken. We hielden ons bezig met roboticalessen en coderen. Dat sprak ook andere doelgroepen aan, bijvoorbeeld witte kinderen. Ouders die dat op andere scholen misten, vonden dat juist bij ons.'

Nu is de school een van de meest gewilde, en lopen er door de gangen vooral veel witte kinde-

ren. Zijn jullie nog een school voor alle Amsterdammers?

'We zijn blij dat zoveel kinderen ons weten te vinden, maar we zijn nu wel op een punt gekomen waarop het de andere kant opslaat. De rijke Grachtengordel – die aan onze school grenst – staat in de rij. Ik wil graag dat we een afspiegeling van de stad blijven. Al denk ik dat wij, voor zo'n gewilde school, nog steeds een van de meest diverse zijn.'

'Daar doe ik van alles aan bij het samenstellen van het personeel. We hebben alle kleuren en religies in huis. Op onze website en in folders tonen we bewust kinderen met verschillende achtergronden. Natuurlijk kun je niet bepalen wie zich aanmeldt. Maar bij de zijinstroom – kinderen die na de eerste klas binnenkomen – kun je wel

eenvoudig om goed onderwijs neer te zetten. Vooral scholen met een vernieuwend concept lopen daar vaak tegenaan. Je moet een duidelijke visie hebben. Wij vinden wereldburgerschap en innovatie heel belangrijk. En je moet volhouden, ook als het lastig is.'

'Wat ik zie, is dat er bij zwakkere scholen veel wisselingen zijn. Een voorbeeld: wij zijn een technasium, en bij bijeenkomsten met andere technasia valt op dat sommige scholen steeds nieuwe coördinatoren hebben. Dat werkt niet. Goede scholen hebben goede schoolleiders, die erin slagen goede mensen aan zich te binden. Als ik mensen aanneem, vind ik het belangrijk dat zij passen bij de idealen en het profiel waar wij als school voor staan.'

‘Als er een plek vrijkomt, geven we die eerder aan meisjes met een migratieachtergrond’

wat doen. We hebben op school al veel witte jongens. Dus als er een plek vrijkomt, geven we die eerder aan meisjes met een migratieachtergrond. Zo proberen we het evenwicht te bewaren.'

'Een paar jaar geleden hebben we zelfs een hele klas met asielkinderen overgenomen van een andere school, juist om te zorgen dat onze school gemengd blijft.'

Niet alle nieuwe scholen slagen erin om een succes te worden. Hoe komt dat?

'Dat verschilt per school. Het is niet

Tegenwoordig, met het lerarentekort, is dat best lastig.

'Ik ben ervan overtuigd dat als je een goed verhaal hebt, mensen zich daaraan willen verbinden. Er zijn scholen die zich richten op kunst. Dat spreekt mensen aan met affiniteit voor kunst. Er zijn ook scholen die vanuit het principe van kansengelijkheid jongeren willen helpen. En er zijn docenten die dat belangrijk vinden en zich daarvoor inzetten. Dus de vraag is: waar sta je als school voor? Wij zetten in op innovatie, kwaliteit en burgerschapsvorming. Daar komen mensen op af.'

Op zwakke scholen zitten ook vaker leerlingen die minder goed te sturen zijn, regelmatig te laat komen of veel spijbelen.

'Klopt. Je moet niet alles toelaten. Er zijn genoeg scholen waar het motto vrijheid is, maar een puber heeft ook structuur nodig. Daar moet je als school op aansturen. Je moet initiatief nemen en ouders erbij betrekken, hen ook aanspreken. Je mag het niet loslaten. Bij ons werken we bijvoorbeeld met een verzuimcoördinator. Als iemand te laat komt, dan belt hij meteen. Je moet geen papieren droomschool zijn, maar in de praktijk ook echt waarmaken wat je zegt. En het lukt niet altijd, maar wij proberen daar zo goed mogelijk aan te voldoen.'

Wat bedoelt u met burgerschapsvorming?

'We leven in een samenleving met enorme diversiteit. En wij durven thema's aan te kaarten die tot verdeeldheid kunnen leiden. Ik geloof er niet in dat we maar één of twee gevoelige onderwerpen mogen benoemen en de rest moeten negeren. Antisemitisme en islamofobie worden bij ons besproken. Racisme staat op de agenda. Seksuele diversiteit ook.'

'Het gaat er niet om wat je persoonlijke mening is, maar dat we met respect met elkaar omgaan. Iedereen heeft zijn eigen voorkeuren, referentiekader en achtergrond. Maar als school vinden wij het belangrijk om dat bespreekbaar te maken, zodat we samen door één deur kunnen.'

'Hier loopt van alles rond: leerlingen van alle achtergronden. Je hebt bij ons moslimkinderen, Joodse kinderen, kinderen van kleur, en ook veel witte kinderen. We willen dat ze empathie en begrip voor elkaar ontwikkelen.'

niet tegenkomen, waar dan wél?’

HET METIS MONTESSORI LYCEUM IS EEN VAN DE POPULAIERSTE SCHOLEN VAN AMSTERDAM. BEELD: EVA BLOEM

‘Wij durven thema’s aan te kaarten die tot verdeeldheid kunnen leiden’

Wat vindt u van de opkomst van islamitische scholen waar slechts één groep leerlingen op zit?

Asma reageert fel: ‘Vanaf het moment dat we onze school oprichtten, toen we alleen maar kinderen van Turkse komaf hadden, werd mij gevraagd: ‘Wat ga jij doen om de school diverser te maken?’ Maar die vraag wordt niet gesteld aan een witte school in Zuid, of aan mijn collega van Joodse komaf, of aan een homoseksuele collega – ik noem maar wat.’

‘Ik denk dat er altijd populaties zijn die behoefte hebben aan scholen die meer vanuit een religieuze identiteit werken. Er zijn ook katholieke en Joodse scholen.’

Als je het mij persoonlijk vraagt: ik wil juist dat kinderen allemaal samen, met respect, onder één dak naar school gaan. Dat is mijn overtuiging. Ik zou mijn eigen kind niet op zo’n gesegregeerde school zetten, omdat ik het belangrijk vind dat ze met elkaar leren omgaan.

‘Maar er zijn ouders die zich

niet kunnen vinden in zo’n gemengde omgeving en daarom bewust kiezen voor een andere school. Dat snap ik ook.’

Bestuurders van islamitische scholen zeggen: wij willen óók divers worden. Als we goed onderwijs geven, komen de andere kinderen vanzelf. Denkt u dat dat realistisch is?

‘Nee, het gaat niet alleen om onderwijskwaliteit. Het gaat ook om wie er op die scholen zitten – vaak is dat één groep. De meeste ouders willen niet dat hun kind de enige ‘andere’ is. Als je alleen maar leerlingen – ik noem ze maar even ‘witte zwaantjes’ – hebt, dan zullen kinderen van kleur zich daar niet snel bij aansluiten.’

‘En omgekeerd: als je een volledige ‘zwarte school’ hebt, zullen witte kinderen zich daar ook niet snel aanmelden. Ze hebben een ander referentiekader, en dan wordt het ingewikkeld.

‘Wij zijn erin geslaagd om dat te doorbreken, maar ik denk dat wij daarin uitzonderlijk zijn. Dat komt door onze verhalen, onze missie, de kwaliteit, een heel hard werkend team – en het heeft jaren geduurd. Het ging stapsgewijs. Er waren ouders die hun kind bij mij aanmeldten en zeiden: ‘Ondanks de kleur van je ogen kies ik voor jouw school.’ Je moet het die mensen niet kwalijk nemen. Het is angst. Onbekend maakt onbemind. En ze waren wel eerlijk. Er zijn genoeg mensen die niks zeggen.’

Waar zijn die ouders bang voor?

‘Het gaat om je kind. En als je je kind op een school plaatst waar overwegend één identiteit aanwezig is – of dat nou een witte school is of een zwarte school – dan wordt het voor de minderheid moeilijker. Het is voor een kind niet altijd makkelijk als het in een groep terecht komt waarop zijn opvoeding of achtergrond, bijvoorbeeld vanuit

Samenleving.

het basisonderwijs, niet aansluit.

‘Als mens wil je toch gesprekken voeren waarbij de referentiekaders een beetje overeenkomen. Voor jongeren is dat misschien iets minder ingewikkeld, maar ook daar speelt het wel degelijk. Wij hebben daarom in het verleden ook nieuwe witte leerlingen bij elkaar in een klas gezet, en niet verdeeld over verschillende klassen.

‘Een voorbeeld: als een wit kind op een zogenoemde zwarte school zit, waar iedereen aan het vasten is – ik heb dat meegemaakt – dan kan

dat voor dat kind lastig zijn tijdens de ramadan. Kinderen die vasten ervaren dat als de norm, dat is voor hen heel normaal. En als er dan iemand een broodje ham gaat eten, kan dat op die leeftijd ingewikkeld zijn. Dat soort patronen doorbreken duurt lang – bij ons heeft het acht jaar geduurd. Maar elk jaar zagen we meer diversiteit.

‘Segregatie is een feit in onze samenleving. Je hebt hoogopgeleiden en laagopgeleiden, verschillende culturen. Het is niet vanzelfsprekend dat die werelden zich mengen. Als leerlingen thuis gewend zijn om te gaan hockeysen in het weekend, dan bewegen ze zich in een andere sociale omgeving dan kinderen die helemaal niet op een sport zitten. Of ze groeien op in een buurt met alleen sociale huurwoningen, zonder contact met andere groepen – net als mensen die bijvoorbeeld aan de gracht wonen en alleen de Nederlandse of westerse cultuur kennen. Als kinderen elkaar dan op school ook al niet tegenkomen, waar dan wél?’

‘Ondanks de
kleur van je ogen
kies ik voor jouw
school’

HÜSEYİN ASMA, DIRECTEUR VAN HET METIS MONTESSORI LYCEUM

Coup

In 2016 beleefde het Metis Montessori Lyceum een moeilijke periode na de coup in Turkije, waarvoor de Gülenbeweging verantwoordelijk werd gehouden. Dat Asma zich liet inspireren door het gedachtegoed van Gülen, was voor sommige Turkse ouders aanleiding om hun kinderen van school te halen.

‘Dat vond ik jammer – vooral voor de kinderen, het waren er een stuk of veertig’, vertelt Asma. ‘Niet iedereen vertrok om dezelfde reden, maar er was wel sociale druk. Dat is natuurlijk hun goed recht. Er zijn genoeg scholen. Wij zijn verder gegaan.’

Expositie over weggevoerde kinderen

In een groot lokaal op de bovenverdieping is een tentoonstelling te zien over de Joodse kinderen die in het gebouw op school zaten en zijn weggevoerd. Asma houdt na het interview een toespraak bij de opening ervan.

‘De expositie is typisch iets wat kritiek uit mijn eigen gemeenschap kan oproepen, zeker in deze gevoelige tijd’, zegt Asma. ‘Hoe haal je het in je hoofd om hier aandacht aan te besteden, terwijl Gaza in brand staat, zeggen ze dan. Maar de ene pijn sluit de andere niet uit. Mijn vrienden van Joodse komaf hebben

‘Als mens wil je toch gesprekken
voeren waarbij de referentiekaders een
beetje overeenkomen’

Waarom vindt u het nou zo belangrijk dat kinderen samen naar school gaan?

‘Ik weet hoe het is om buitengesloten te worden, de ander te zijn. Toen we hier begonnen – ik was net dertig – werd de school vanwege mijn achtergrond en die van enkele docenten meteen bestempeld als een ‘Turkenschol’. Terwijl mijn ouders in Turkije niet eens als Turken worden gezien. Ze zijn Georgiërs. Mijn oma sprak geen Turks. Ze maakten daar deel uit van een minderheid. In Georgië waren ze dat ook. Ze hadden daar letterlijk geen stem, en daarom moesten ze vluchten. Dat draag ik mee, generatie op generatie.’

ook verdriet. Als ik mijn pijn wil delen, moet ik ook ándere pijn kunnen erkennen. Dát is voor mij burgerschap.

‘Bij herdenkingen zeggen we: nooit meer. Maar ‘nooit meer’ moet voor iedereen gelden. Niet alleen voor Joodse kinderen, maar ook voor islamitische kinderen. En voor mensen van welke seksuele voorkeur dan ook. Dat ga ik straks vertellen.

‘Sommige ouders vinden dat ik te ver ga en vinden die aandacht voor islamofobie, Paarse Vrijdag of racisme maar niks. Dan sturen ze een mail. Wat ik dan antwoord? Heel kort: je hebt voor een school gekozen die staat voor wereldburgerschap.’ •

KIRSTEN VAN DEN HUL

BEELD: MO VERLAAN

Schoof, waar blijft die rode lijn?

Ik moet eerlijk bekennen: ik hield mijn hart vast, toen ik hoorde dat precies een maand na het eerste Rode Lijn protest er door de organisatoren alweer werd opgeroepen naar het Malieveld te komen. Niet dat de noodzaak om te demonstreren minder urgent was dan een maand geleden. Integendeel – na de val van het kabinet was het juist des te belangrijker om de druk op de ketel te houden.

Zeker nu was gebleken dat het vertrek van de PVV voor Schoof en de overgebleven drie partijen geen enkel verschil had gemaakt; met uitzondering van een verzoek tot nader onderzoek, bleef het na de vorige demonstratie akelig stil in Den Haag. Geen sancties tegen Israël, geen stop op de levering van onderdelen voor gevechtsvliegtuigen, geen rode lijn. En dat terwijl de genocidale oorlog van Israël dagelijks nieuwe slachtoffers maakt. Artsen, journalisten, hulpverleners. Mensen die worden neergemaaid terwijl ze wachten in de rij voor voedsel, dat niet komt. Baby's die sterven van de honger. Om over de escalatie op de bezette Westelijke Jordaanoever en de recente aanval op Iran nog maar te zwijgen.

Dus dat we weer de straat op moesten voor de vrede, dat was glashelder. Ik maakte me alleen

zorgen of we dit keer wel met genoeg mensen zouden zijn. Wat als de opkomst tegenviel? Wat als mensen zouden denken: 'alweer een demonstratie?' Al toen ik aan kwam fietsen zag ik dat mijn zorgen totaal voor niets waren geweest. Mijn stad kleurde wederom rood. Hele trams vol met in het rood geklede mensen, rijen dik liepen ze op de stoep, met massa's kwamen ze aan op het station, zoveel zelfs dat de treinen het nauwelijks aan konden. Kinderen, opa's en oma's, hele gezinnen: uit heel het land waren ze gekomen om Vaderdag te vieren op het Malieveld. 'Deze Vaderdag denken we aan de vaders van Gaza' stond er op een bord.

Terwijl de rode stoet zich in beweging zette richting Vredespaleis kwamen er nog steeds mensen aan op het station. Ze bleven maar komen, studenten, vakbondsmensen, politici, gepensioneerden, mensen zoals u en ik. Allemaal op de been om nóg een keer een rode lijn te trekken. Tegen genocide. Voor medemenselijkheid. Tegen het weggijken. Voor sancties. Ontroerend vond ik het, net als de vorige keer. En hoopvol.

Want dat er dit keer niet 100.000 maar zelfs de helft meer mensen hun stem lieten horen, is een stevig signaal naar dat inmiddels demissionaire kabinet van ons, dat Israël nog steeds blijft steunen. 'Wij zijn

**'Ik maakte me
alleen zorgen of
we dit keer wel met
genoeg mensen
zouden zijn'**

met meer', stond er op verschillende borden. En zo is het.

Waar het de vorige keer pijnlijk stil bleef vanuit het kabinet-Schoof, kwam er dit keer wel een reactie. 'We zien jullie en we horen jullie. Ons doel is uiteindelijk hetzelfde: om zo snel mogelijk een einde te maken aan het leed in Gaza.' Serieuze, mijnheer Schoof? Uw kabinet

heeft anders al vele, vele kansen laten lopen om de daad bij die mooie woorden te voegen. Door moties en VN-resoluties die vroegen om een onmiddellijk staakt het vuren of een einde aan de humanitaire blokkade te steunen. Door de Palestijnse staat te erkennen – iets wat Noorwegen, Ierland en Spanje onlangs wel deden. Door niet langer onderdelen uit te voeren voor vliegtuigen waarmee Israël onschuldige Palestijnse burgers bestookt, dag in, dag uit. Door in Brussel niet te vragen om een onderzoek, maar te pleiten voor keiharde sancties. Kortom: door eindelijk eens kleur te bekennen.

Want die rode lijn, die is allang getrokken. Door de VN, internationale hulporganisaties, beide in Den Haag gevestigde internationale gerechtshoven. En vandaag door ruim 150.000 landgenoten. Nou u nog. •

BEELD: DE KANTTEKENING

Hele gezinnen lopen mee tijdens

De Erasmusbrug in Rotterdam kleurde zaterdagavond 14 juni neongeel. Gekleed in fluorescerende hesjes en in goede stemming trokken duizenden mensen erop uit, om aandacht te vragen voor vluchtelingen wereldwijd.

● MAJORIE VAN LEIJEN

Het was alweer de zestiende editie en wederom de grootste ooit. Meer dan acht-duizend mensen liepen door het hele land, dit jaar voor het eerst ook in Groningen. Het evenement is al een poos meer dan die ene wandeling van 40 kilometer tussen Rotterdam en Den Haag, waarmee het ooit begon, vertelt Tineke Ceelen, die onlangs na 22 jaar stopte als directeur van Stichting Vluchteling, de organisatie van het evenement.

De sfeer zit er goed in, als de wandelaars van de 10 en 20 kilometer zich verzamelen in het gloednieuwe migratiemuseum Fenix, net achter de kop van Zuid in Rotterdam. Blijge gezichten, omhelzingen of eerste ontmoetingen worden al snel groepjes wandelaars. Er is muziek en vanaf de kant juicht het personeel de wandelaars toe. 'Succes, jullie kunnen het.'

'Toen er nog sprake was van één wandeling, begon de avond met optredens en toespraken. We hadden elk jaar een warm-up sessie van Olga Commandeur, waarbij iedereen synchroon

Vluchtelingen die minder gezien worden

Ondanks de gemoedelijke sfeer ligt er wel degelijk een serieuze noodzaak aan het evenement ten grondslag. Stichting Vluchteling is

gladesh, Congo en Niger. Zo is het ook ooit begonnen, vertelt de oud-directeur. 'We hadden contact met de Congolese arts Denis Mukwege, die in 2018 de Nobelprijs voor de Vrede won. Hij werkte in een ziekenhuis in Congo, maar dat was niet voor iedereen bereikbaar. Met de eerste Nacht van de Vluchteling zamelden we geld in voor een dependance, voor mensen die minder mobiel waren. Deze staat er nu nog steeds. Sterker nog, het is een heel mooi tweede ziekenhuis geworden. Dat is toch geweldig?'

Nieuwkomers

'Nu het evenement voor een groter publiek beschikbaar is, zie je heel veel verschillende soorten mensen. Er lopen hele gezinnen mee, maar ook politieke partijen, sportclubs, vriendengroepen en activisten. Ik heb een keer een dame ontmoet die op hakken liep. Ze had blaren en kon eigenlijk niet meer. Die heb ik toen mijn eigen schoenen gegeven', vertelt Ceelen.

Onder de wandelaars dit jaar zijn mensen die zich al jaren inzetten voor vluchtelingen, maar ook veel nieuwelingen, die zich geroe-

'Tegenwoordig gaat het heel veel over Gaza'

oefeningen moest doen. Dat was hilarisch. Nu het zo groot is geworden, kan niet iedereen tegelijk starten, dus is er geen voorprogramma meer. Maar je zult zien, ook tijdens de wandeling gebeurt er van alles. Mijn mooiste herinneringen? Twee mannen die accordeon spelen in het weiland, midden in de nacht. Of de man boven de 80 die elk jaar meedoet. Eigenlijk gewoon de hele sfeer er omheen.'

een hulporganisatie en selecteert elk jaar een aantal projecten waarvoor het lastiger is geld in te zamelen. 'Omdat de conflicten waaruit ze voortkomen minder bekend zijn. Tegenwoordig gaat het heel veel over Gaza. Over Oekraïne, Soedan en Afghanistan weet men ook nog wel iets. Maar dan houdt het vaak op', vertelt Ceelen.

Het geld dat dit jaar is ingezameld zal worden verdeeld over projecten in Syrië, Myanmar, Ban-

BEELD: STICHTING VLUCHTELING

RUSTPUNT ROUTE ROTTERDAM. BEELD: MAJORIE VAN LEIJEN

s de Nacht van de Vluchteling

NACHT VAN DE
VLUCHTELING 14/15
JUNI 2025

BEELD: STICHTING VLUCHTELING

‘Ik merkte dat ik door de spanningen in Gaza steeds meer behoefte kreeg om me uit te spreken’

pen voelen mee te doen vanwege de huidige politieke spanningen of oorlogen in andere landen. ‘Nu we een kabinet hebben gehad met Geert Wilders, waarbij migranten als zondebok worden weggezet, vind ik het juist belangrijk om op te komen voor vluchtelingen’, zegt Maryem Antek (27) uit Den Haag. Ze loopt samen met een groepje van zes leeftijdsgenoten. ‘We kenden elkaar nog niet, maar we namen allemaal iemand mee.

Onderweg kwamen we een vrouw tegen die alleen liep, die is uiteindelijk ook met ons mee gelopen’, vertelt Selena Kurtdere (27) uit dezelfde groep enthousiast.

Even verderop zitten drie jonge vrouwen even op een muurtje, voordat ze de laatste kilometer afleggen. ‘Ik deed dit jaar voor het eerst mee’, vertelt de 34-jarige Nafisa, die er op uit is met twee zussen uit Rotterdam. ‘Ik merkte dat ik door de spanningen in Gaza

steeds meer behoefte kreeg om me uit te spreken. Dit vond ik een mooie gelegenheid. Het gaat niet alleen om het geld dat we hebben opgehaald. Juist door hier aanwezig te zijn, maak je een statement. Je maakt het zichtbaar en dat ook belangrijk.’

1.7 miljoen euro

Als we de hal van het Fenixmuseum binnenlopen, vertelt een grote teller dat er inmiddels 1.7 miljoen euro is opgehaald. De meeste donaties worden in de weken vooraf aan het evenement opgehaald, maar ook tijdens de wandeling kunnen mensen nog altijd iemand sponsoren. ‘We hebben 3300 euro opgehaald’, vertelt Geerlande Homburg, die met een groep van zeven en een hond meeloop namens de Westerkerk in Gouda. ‘Vannacht lopen er nog meer mensen vanuit onze kerk, hun bedrag komt daar nog bij.’

De twaalfjarige Sjors en Corine staan in de rij voor een snack, die

de deelnemers bij terugkomst ontvangen. Ze liepen dit jaar voor het eerst de 20 kilometer. ‘Ik heb wel een beetje pijn in mijn benen. Maar ik vind het belangrijk om te doen voor de vluchtelingen’, vertelt Sjors, die samen met zijn moeder voor de derde keer meedeed.

Terwijl de deelnemers van de korte route langzaam binnendruppelen, verzamelen zich aan de andere kant de nachtwandelaars. Met zaklampen op het hoofd en gekleed in poncho's bereiden ze zich voor op een serieuzere beproeving. Pas na de dageraad zullen ze aankomen in Den Haag. ‘Willen al deze mensen even applaudisseren voor deze kanjers’, roept de host door de microfoon, voordat de DJ het weer overneemt.

De *halay* en de *dabka*, traditionele volksdansen uit Turkije en het Midden-Oosten, worden ingezet, de wandelaars van de kortere routes hebben nog wel wat energie over. Een latin-band neemt het niet veel later over. Op de kade gaan de benen over de rand aan het water, er wordt nog wat gedronken en nagepraat. ‘Volgend jaar weer? Volgend jaar weer.’ ●

OA: MARYEM ANTEK EN SERENA KURTERE.
BEELD: MAJORIE VAN LEIJEN

Geen smartphone voor kinderen

Het demissionaire kabinet raadt in een nieuwe richtlijn het gebruik van 'socials' af voor kinderen onder de vijftien jaar. Ook adviseren ze om smartphones pas vanaf groep 8 toe te staan. Aan de panelleden de vraag: is het verstandig om grenzen te stellen aan het telefoon- en socialmediagebruik van kinderen?

● MARISKA JANSEN

BEELD: PIXABAY

Yasmin van der Burch,
student

'Misschien is het een wel heel neoliberale gedachte, maar ik denk toch echt dat ouders, in samenspraak met hun kinderen, heel goed zelf in staat zijn om in te schatten of hun kinderen klaar zijn voor de wereld van smartphones en sociale media. Het mag dan wel 'maar' een richtlijn zijn, toch zie ik niet in welke rol de overheid hierin zou moeten hebben. Opvoeding is en blijft in de eerste plaats een taak van de ouders.

'Bovendien denk ik dat het opstellen van dergelijke richtlijnen niet alleen zinloos is – kinderen zullen altijd wel manieren vinden om toch actief te blijven op sociale media – maar ook een ontkenning van de realiteit. Sociale media en het gebruik van telefoons zijn zo geïntegreerd in het hedendaagse leven, dat ze niet meer weg te

'Opvoeding is en blijft in de eerste plaats een taak van de ouders'

denken zijn. En ik begrijp dat sociale media en overmatig telefoongebruik schadelijk kunnen zijn, maar is het dan niet beter om handvatten te creëren voor die problemen? Is het bijvoorbeeld niet beter om kinderen te leren dat er niks mis is met hoe zij eruitzien, maar dat het ligt aan de onrealistische werkelijkheid die geschetst wordt door influencers? Het voelt voor mij een beetje alsof er geprobeerd wordt iets uit te wissen, wat nou eenmaal niet meer zal verdwijnen. 'Maar goed, dit kan ook mijn TikTok-verslaafde brein zijn dat spreekt. Ik blijf tenslotte een eenentwintigjarige die is opgegroeid in een online wereld.' ●

Ruben Arnhem,
docent

'Als mbo-docent op een businesscollege in de Randstad zie ik dagelijks hoe groot de invloed van smartphones en social media is op jongeren. Onze studenten dromen van een carrière als ondernemer of als accountmanager in de sales. Je verwacht dan ook mondige jongeren met lef en flair. Toch is de realiteit vaak anders. Steeds meer studenten zijn introvert, vinden het lastig om een potentieel stagebedrijf te bellen, of ze klappen dicht bij een simpele vraag.

'De smartphone lijkt voor velen een verlengstuk van zichzelf te zijn geworden. Ondanks ons advies om tijdens hoorcolleges de telefoon weg te leggen, staren studenten vaak ongemerkt naar hun scherm. Tijdens introductiedagen, hét moment om sociale contacten te leggen, wint het mobieltje het regelmatig van échte kennismakingen. Dat baart me zorgen.

'Het voorstel van het demissionaire kabinet begrijp ik dan ook heel goed. Zelf kreeg ik pas in groep 8 een mobiele telefoon, en eerder gebruikte ik de klassieke telefooncel met een telefoonkaart om mijn moeder te bellen als ik later thuis zou komen. Die telefooncellen zijn verdwenen, maar een eenvoudige Nokia om het thuisfront te bereiken? Dat is geen slecht idee.

'Tegelijkertijd weet ik hoe belangrijk social media ook zijn voor de identiteitsvorming van jongeren. Via Hyves, fora en MSN ontdekte ik vroeger wie ik was, welke muziek ik mooi vond, en sprak ik eindeloos met leeftijdsgenoten over het leven en puberproblemen. Contact via socials hoeft niet per se slecht te zijn, zolang het maar niet de enige vorm van contact is.

'We moeten jongeren leren wat écht contact is: samen de stad in, thuis cupcakes bakken of een filmavond organiseren. Socials mogen, maar wel met mate. Misschien een uurtje na het eten, en pas als het huiswerk af is. En voor jonge kinderen? Liever een eenvoudig toestel voor noodgevallen dan een smartphone vol prikkels.

'Kortom, de richtlijnen van het kabinet zijn een stap in de goede richting. Maar zoals zo vaak: het draait om balans én gezond verstand.' ●

tot groep 8? Dit vindt ons panel

BEELD: KAREL BRUHL

Henna Goudzand Nahar,
schrijver

Het advies van het kabinet bracht een interessant gesprek teweeg op het feestje waarop jong en oud in een kring zat. Een jongen van een jaar of elf wilde weten wat nou de richtlijn was. Zijn moeder vertelde het: 'Geef een kind niet eerder een telefoon dan in groep 8 en laat het voorzichtig kennismaken met chats als WhatsApp en Signal.'

De vader van de jongen liet weten blij te zijn met de richtlijn. 'Jij zit veel te vaak op de telefoon', zei hij erachteraan tegen hun zoon. 'En ik zou graag zien dat je apps als Snapchat, TikTok en Instagram verwijderd.'

De moeder ondersteunde deze wens meteen. Zoonlief liet een smalende lach zien. 'Jullie kunnen zelf geen minuut zonder je smart-

**'Wij, volwassenen,
keken beschaamd
naar ons toestel'**

phone', zei hij. 'Net als mijn juf.' 'Net als je juf?' herhaalde een tante. De jongen bevestigde dit, en hij kreeg bijval van twee nichtjes in de basisschoolleeftijd. Ook hun leerkrachten zouden regelmatig een blik werpen op hun toestel tijdens het lesgeven. 'Niet als mijn juf iets uitlegt', haastte de jongen zich erbij te zeggen, 'maar zo gauw wij, leerlingen, aan het werk gaan, klikt ze haar toestel aan.' Wij, volwassenen, keken beschaamd naar ons toestel, dat bij een paar van ons behaaglijk in de handpalm lag, aangeklikt en wel. Bij anderen lag het toestel binnen het gezichtsveld; anders was het met één handbeweging tevoorschijn te toveren uit broekzak of tas. Beschaamd haalde een enkeling het toestel van tafel en stopte het weg. Het was duidelijk: mooi, die richtlijn voor de jeugd, maar wij, volwassenen, waren eerst aan zet. •

Roos Wagener,
publicist

'Veel mensen hebben last van de negatieve gevolgen van sociale media, en kinderen al helemaal. Slaapproblemen, paniekaanval- len, een verminderde concentratie en depressieve gevoelens zijn voorbeelden van deze negatieve gevolgen, maar ook dingen als een negatief zelfbeeld, cyberpesten en polarisatie. Ik vind het dus een verstandig plan van de overheid om het gebruik van een smartphone bij kinderen van 15 jaar en jonger af te raden. Het grote aantal prikkels waaraan kinderen tegenwoordig worden blootgesteld, is zorgwekkend. Helemaal in een levensfase waarin je nog niet goed weet wie je bent en wat je vindt. Een smartphone op deze

**'Het liefst zie ik,
net als vroeger,
onze kinderen
weer spelen
op straat'**

leeftijd is dan ook onnodig en ongezond. Het liefst zie ik, net als vroeger, onze kinderen weer spelen op straat, in plaats van dat ze allemaal achter een scherm zitten!' •

Ahmed Abdillahi,
postbezorger

Ik ben geen voorstander van het volledig verbieden van smartphones voor kinderen, maar ik vind wel dat we meer dan ooit moeten kijken naar verantwoord internetgebruik onder jongeren. Kinderen worden steeds vaker blootgesteld aan geweld, seksuele inhoud en andere misleidende informatie. 'Momenteel ben ik in Engeland bij familie, en had ik een gesprek met mijn zus over haar 13-jarige dochter die naar school gaat. Haar vader had gezegd dat hij haar pas op haar 18e een smartphone wil geven. Ik vroeg waarom pas op haar 18e, omdat ik denk dat het niet slim is om zo lang te wachten,

**'Ik vind zo'n
richtlijn geen
slechte zaak'**

zeker omdat bijna al haar vriendinnen al een smartphone hebben.

'Zij legde uit dat op veel scholen hier smartphones niet mee naar school mogen, omdat communicatie tussen kinderen ook via een normale telefoon zonder internet kan plaatsvinden. Veel samenlevingen zoeken nu naar manieren om verantwoord smartphonegebruik onder jongeren te stimuleren. Daarom vind ik zo'n richtlijn geen slechte zaak. Het gaat er niet om jongeren volledig te weren van technologie, maar om hen op een veilige en bewuste manier te leren omgaan met de digitale wereld.' •

Sabah el Fizazi: Egypte stuurde de terug, we waren niet welkom

DEELNEMERS AAN DE MARS NAAR GAZA KOMEN AAN OP HET VLEGVELD VAN CAÏRO. BEELD: SABAH EL FIZAZI

Voor *de Kanttekening* zou journaliste en activiste Sabah el Fizazi een verhaal maken over de mars naar Gaza. Meer dan honderd activisten uit Nederland zouden naar Egypte reizen, om vanuit daaruit naar Gaza te wandelen, om zo aandacht te vragen voor de genocide. In totaal ging het om zo'n 2500 activisten.

Egypte heeft de activisten allemaal teruggestuurd naar Nederland en andere landen, na een oproep van Israël. De meeste activisten zijn het vliegveld van Caïro helemaal niet afgekomen. Degenen die eerder naar Caïro waren gevlogen zijn door de Egyptische autoriteiten opgepakt en ook op een terugvlucht gezet. Demonstraties of publieke steun

voor Palestijnen zijn in Egypte verboden. Hieronder het verslag van Sabah el Fizazi.

11 juni 19.00 uur

Vanuit het vliegtuig richting Istanbul

Na twee weken intensief communiceren middels Signal, Telegram en WhatsApp is de Nederlandse delegatie die deelneemt aan The

March To Gaza vandaag door familie, vrienden, marechaussee en pers ontvangen op Schiphol.

De woordvoerder van de groep vertelt dat 106 Nederlanders de komende dagen in Caïro verzamelen, om aan te sluiten bij een wereldwijde vredesmars. Het doel is zorgen dat er aandacht komt voor de genocide in de Gazastrook en de stagnerende humanitaire hulp.

Na een overstap op Istanbul

SABAH VLAK VOOR HAAR VERTREK NAAR HET VLEGVELD

Deelnemers aan de Gazamars

Sabiha Airport vertrekken naar verwachting meer dan 2000 mensen uit 32 landen, vrijdagochtend 13 juni (06.00 uur), vanuit Caïro met de bus naar Arish. Vervolgens wordt vanuit Arish een 50 km lange tocht naar Rafah (de grens met Gaza) gemaakt.

Sabah vlak voor haar vertrek naar het vliegveld

De route gaat via de Sinai woestijn, waar het Egyptische leger zeggenschap over heeft. Ministerie van Buitenlandse Zaken bestempelt het gebied als 'code rood.' Het is nog maar de vraag of de deelnemers überhaupt toestemming krijgen om het gebied te passeren. De tocht zelf gaat over zeer stoffig gebied (logisch het is een woestijn) met kans om onderweg slangen en schorpioenen tegen te komen. Daarnaast staan voetgangers laag op de hiërarchische piramide van verkeersdeelnemers. De geasfalteerde weg wordt voornamelijk door vrachtwagens en legervoertuigen gebruikt. De deelnemers zullen via een onverharde weg de tocht afleggen. Het leven zal gedurende deze dagen spartaans zijn; er is nauwelijks ruimte voor persoonlijke hygiëne en slapen gebeurt in eenvoudige tenten die met minimaal tien personen gedeeld worden. Alle deelnemers dragen de kosten zelf en kunnen door de code rood geen verzekering afsluiten. Voor water en eten is de groep geheel afhankelijk van lokale Egyptische vrijwilligersorganisaties. Ondanks deze obstakels is de groep niet te stoppen. Het leed dat al jaren plaatsvindt in Gaza en sinds 7 oktober 2023 is geïntensiveerd is de bindende factor en de voortduwende kracht.

11 juni 23:34

Vanuit het vliegtuig richting Caïro

De Nederlandse delegatie is een mix van verschillende genera-

BEELD: SABAH EL FIZAZI

ties, kleur en religie. Sinds de afgelopen weken zijn er binnen de groep banden gevormd, groepjes gecreëerd en vriendschappen gesloten. Er wordt afwisselend Nederlands, Engels en Arabisch gesproken.

We landen op tijd in Istanbul en de overstap verloopt vlekkeloos. De deelnemers van de mars zijn te herkennen aan de backpack en slaapzak. Om lastigheden met de Egyptische douane te voorkomen zijn alle Palestijnse sjaals, symbolen van de watermeloenen en alle tekenen die duiden op een standpunt over de Palestijnse zaak weggeborgen.

Dan bereikt de woordvoerder het nieuws dat het Arabische konvooi de grens met Egypte heeft bereikt en dit heeft de staat van alertheid op de luchthaven vergroot. In een korte vergadering wordt een plan getrokken. Er worden paren gemaakt van deelnemers met een Nederlands uiterlijk met een deelnemer met Arabisch

uiterlijk. Ikzelf word gekoppeld aan Seppe en samen met hem moet ik zo de Egyptische douane trotseren.

Stiekem wil ik protesteren. Het lijkt me veel meer vragen oproepen als een Arabisch meisje met een witte Nederlandse jongeman Egypte binnen wil komen. Maar vanwege het groepsgevoel zwijg ik.

Vanaf 02.10 wachten we op toegang tot Egypte

Een lange tijd is er constant gezegd dat we op onze paspoorten moeten wachten. Op een gegeven moment kwam er politie in burgerkleding alle Europeanen uit de rij halen. Voor we het wisten moesten we op de grond en is de groep omringd door politie met stokken. Vooral Fransen, Nederlanders en enkele Belgen.

Ik zit toevallig in een hoek, ver van de groep vandaan en probeer een foto te maken. Maar het mag niet en kans dat mijn telefoon afgepakt wordt is aanwezig.

Enkele van de groep zijn wel toegelaten. Die bellen de ambassade. De groep vraagt om water en gebruik van de wc. Dat wordt nu sporadisch toegestaan.

Enkeligen zijn gestart met bidden.

Ik tel ongeveer 100 mensen.

En iets van 15 agenten met stokken.

'Egypt doesn't welcome you', wordt nu gezegd.

Ook nog Engelsen en Colombiaan. Er wordt nu al gezegd dat de komende dagen alle vliegtuigen teruggestuurd worden.

Egypte laat geen vliegtuig meer binnen zolang de mars gepland is.

Iedereen zit nu op vlucht naar huis.

Laatste nieuws, 12 juni 07:07

De mensen die het land toch in waren gelaten, worden uit hostels en hotels geplukt en alsnog naar de airport vervoerd, terug naar huis.

Ik had dit al gehoord, maar had geen bewijs. Nu heeft een Frans meisje, dat in een hostel zat en eruit is gehaald, het net bevestigd. •

BEELD: SABAH EL FIZAZI

Waarom zorgde het Franse rapport voor opschudding?

Een rapport van topambtenaren, waarin wordt gewaarschuwd dat de Moslimbroederschap invloed probeert te krijgen op politiek en samenleving, zorgde in Frankrijk voor ophef. Wat was er aan de hand?

● KARIM ABBARA

Het rapport over de Moslimbroederschap domineerde de afgelopen weken de krantenkoppen. Minister van Binnenlandse Zaken Bruno Retailleau lekte voorafgaand aan de publicatie van het rapport al mondjesmaat informatie over het document. Eind april waarschuwde hij tijdens een bezoek aan Marseille dat het rapport 'ont-hutsend' zou zijn, en een bewijs zou vormen van een 'islamisme dat stilletjes Frankrijk verovert' en 'erop uit is de hele samenleving onder de sharia te brengen'. Vervolgens verschenen er talloze krantenartikelen over het document, dat nog altijd vertrouwelijk was en dat niemand had gelezen.

Het 73 pagina's tellende rapport werd uiteindelijk op 21 mei gepresenteerd. Volgens het rapport zou de Moslimbroederschap de Franse samenleving proberen te infiltreren. De Moslimbroederschap, opgericht in 1928 in Egypte, pleit voor een conservatieve vorm van politieke islam. De organisatie is in verschillende landen verboden, waaronder in Saoedi-Arabië, Egypte en Jordanië. De auteurs van het rapport identificeren de koepelorganisatie Belangrijke vertegenwoordiger van de Moslimbroederschap in Frankrijk. De MF zou 139 gebedshuizen en 280 sport-, onderwijs- en liefdadigheidsverenigingen beheren en via die instellingen de samenleving wil-

len infiltreren. Het doel zou zijn 'ecosystemen op lokaal niveau' op te zetten om 'het leven van moslims van geboorte tot dood te structureren'. De MF ontkent in een reactie organisatorische banden met de Moslimbroederschap.

Nuance

Essayist Hakim el Karoui, oud-adviseur van premier Raffarin, laat in de weken na de publicatie van het rapport een genuanceerder verhaal horen. El Karoui wijst tijdens een televisiedebat op het relatief kleine aantal leden en het

tig. Ze hebben helemaal geen aansluiting bij jonge moslims, en ze hebben zelfs niet genoeg geld meer om hun jaarlijkse landelijke bijeenkomst te organiseren. Wat er is overgebleven, is een soort mix van communisme en vrijmet-selarij. Jonge Franse moslims trekt dat absoluut niet aan.'

Politieke campagne

Het rapport werd gepresenteerd door Bruno Retailleau. In dezelfde week werd hij gekozen als president van de rechts-conservatieve partij Les Républicains. Daarmee

uitgesloten van deelname aan de presidentsverkiezingen. Het hoger beroep dient volgend jaar.

Retailleau staat bekend als een hardliner op het gebied van migratie en islam en heeft zich meermaals uitgesproken voor een verbod op de hoofddoek in de sportwereld. Politieke analisten wijzen erop dat de communicatie van Retailleau onderdeel uitmaakt van zijn campagne richting de volgende presidentsverkiezingen. Het rapport zou hem de ruimte geven om de angst rondom de islam in Frankrijk verder aan te wakkeren, en zichzelf als de leider van rechts Frankrijk te profileren. Ook kan hij profiteren van het feit dat de mogelijke opvolger van Le Pen, de 29-jarige Jordan Bardella, voor veel kiezers nog te onervaren wordt geacht voor het presidentschap.

Racistische moorden

Volgens hoogleraren politicologie Haoues Seniguer en Philippe Corcuff is het rapport een voorbeeld van 'hoe complottheorieën wortel hebben geschoten in de hoogste politieke kringen.' Zij roepen in een essay de academische wereld op zich hiertegen te verzetten. Seniguer en Corcuff zien een verband tussen de recente racistische moorden in Zuid-Frankrijk en de wijze waarop de politiek over moslims spreekt. 'Onze hypothese is dat de islamofobe ideologische context een rol speelde bij de racistische moorden in La Grand-Combe en Puget-sur-Argens.'

Eind april werd de Malinese Aboubakr Cissé (22) met veertig messteken om het leven gebracht in de Zuid-Franse stad La Grand-

'Alle experts zullen je vertellen dat de Moslimbroederschap in verval is in Frankrijk'

beperkte budget van de Moslimbroederschap in Frankrijk. 'In werkelijkheid benadrukt het rapport juist dat de Moslimbroederschap aan invloed verliest. Alle experts zullen je vertellen dat de Moslimbroederschap in verval is in Frankrijk. Het is een organisatie van zo'n 400 leden, waarvan de leiding in handen is van een groepje mannen van in de zeven-

is Retailleau een belangrijke kandidaat voor de presidentsverkiezingen van 2027. Macron zit nu in zijn tweede termijn en mag zich daarom niet meer verkiesbaar stellen. Ook de radicaal-rechtse Marine Le Pen, die vooropging in de peilingen, zal waarschijnlijk niet verkiesbaar zijn. Zij is veroordeeld voor fraude met overheids-gelden en werd door de rechter

ort over de Moslimbroederschap

DE FRANSE HOOFDSTAD PARIJS, 19 MEI 2025. BEELD: THOMAS SAMSON/AFP

‘Bij bepaalde politici in Frankrijk heerst de gedachte dat er een ongeoorloofde aanwezigheid in de Europese samenleving bestaat, namelijk die van moslims’

Combe. De moord vond plaats in een moskee waar Cissé op dat moment zijn gebed uitvoerde. Nadat de Fransman Olivier H. Cissé had vermoord, filmde hij het levenloze lichaam van Cissé en riep hij islamofobe teksten. Een maand later werd de Tunesische kapper Hichem Miraoui (46) doodgeschoten in Puget-sur-Argens door de Fransman Christophe B. Christophe B. had kort voor de moord een video geplaatst op Facebook waarin hij Fransen opriep om buitenlanders, en met name Noord-Afrikanen, neer te schieten.

Onderzoeker keert zich tegen het rapport

Opvallend is dat Franck Frégosi, een van de onderzoekers die bij het rapport betrokken was, nu afstand neemt van de inhoud van het rapport en de communicatie van de regering. Net als El Karoui benadrukt hij dat uit het rapport volgt dat de Moslimbroederschap juist aan invloed verliest. ‘Retailleau spreekt over de sharia en over de invoering van een kalifaat, maar het rapport zegt hier niets over,’ vertelt hij aan Radio France. ‘Niets wijst erop dat de Moslimbroederschap of Franse

moslims in ons land de wens hebben om islamitische wetgeving in te voeren. Hetzelfde geldt voor het kalifaat. Dat idee heeft de Moslimbroederschap al lang geleden achter zich gelaten. Door niettemin dit soort termen te gebruiken, ontstaat er een morele paniek.'

Frégosi wijst erop dat in het rapport normale zichtbare uitingen van moslims, zoals de ramadan, halalvlees en de hoofddoek, in verband worden gebracht met de vermeende infiltratie. 'Bij bepaalde politici in Frankrijk heerst de gedachte dat er een ongeoorloofde aanwezigheid in de Europese samenleving bestaat, namelijk die van moslims. De veroordeling van de vermeende infiltratie van de Moslimbroederschap is een voorwendsel om de zichtbaarheid van de islam in de publieke ruimte te beperken. Het gaat

erom een gevoel van angst te activeren, dat verbonden is met elementen van de zichtbaarheid van de islam. Ik begrijp dat moslims zich af zullen vragen of ze nog wel een plek hebben in Frankrijk.'

'Hij pleit nu voor een verbod op de hoofddoek in de openbare ruimte voor minderjarigen onder de vijftien jaar'

Hoofddoekverbod

Verwacht wordt dat de regering-Bayrou de komende weken met nieuwe voorstellen zal komen om de infiltratie van de Moslimbroederschap tegen te gaan. Retailleau heeft al aangekondigd

de Cellules de lutte contre l'islamisme radical (CLIR) te willen versterken. Dat zijn bestaande organen die op verschillende overheidsniveaus actief zijn om 'islamistische ecosystemen aan te pakken'. Daarnaast wil hij de Grondwet wijzigen. 'Ik wil één zin aan de Grondwet toevoegen: Niemand mag zijn godsdienst of zijn afkomst gebruiken om aan een gemeenschappelijke regel te ontkomen. Want dat is precies hoe het islamisme probeert te infiltreren: door te ontkomen aan gemeenschappelijke regels.'

Opvallend is dat het meest polariserende voorstel niet uit rechts-conservatieve hoek komt, maar van Gabriel Attal van de liberale partij Renaissance van president Macron. Attal was de jongste en eerste openlijk homoseksuele premier in de geschiedenis van Frankrijk. Voorafgaand aan zijn premierschap nam hij als minister van Onderwijs in 2023 het initiatief voor het verbod op de abaya op scholen. Volgens Attal toont het rapport 'een georganiseerd en gecoördineerd offensief om de republikeinse waarden en regels ter discussie te stellen.' Hij pleit nu voor een verbod op de hoofddoek in de openbare ruimte voor minderjarigen onder de vijftien jaar. Dat voorstel kan op veel kritiek rekenen. 'Een idioot plan, wil hij straks ook babouches (red: Noord-Afrikaanse slippers) gaan verbieden?' schamperde senator Nathalie Goulet.

Ook de huidige premier Bayrou ziet weinig heil in het plan. Op de rechtse zender BFMTV uitte hij zijn kritiek. 'Het is niet doordacht en praktisch onuitvoerbaar. Dan moeten politieagenten straks jonge meiden op straat naar hun identiteitskaart gaan vragen. Dat werkt niet. Men wil dat de islam een obsessie wordt voor de Franse samenleving. Ik weiger daaraan mee te doen.'

BRUNO RETAILLEAU, BEELD: STILL TF1/YOUTUBE

**THOMAS
VON DER DUNK**

Publicist.
Cultuurhistoricus.

Tirannen zijn momenteel weer erg in de mode

Het verkiezingsprogramma van Donald Trump is eigenlijk heel simpel. Schrap alle holle MAGA-gebral, en het bestaat in feite uit één letter: *I* – ‘Ik’. Alles draait bij Trump om hemzelf, en zijn hele streven behelst slechts één ding: MTG – *Make Trump Great*. Dat again kunnen we weglaten, want Trump is nooit *great* geweest – en zal het ook nooit worden.

Wel is Trump big – maar dat is iets anders. *Great* betekent niet gewoon groot, maar geweldig en bijzonder goed. Het gaat niet om een meetbaar formaat, als bij een groot huis; het woord heeft een morele lading, het is niet groot, maar groots. Als menig ander (aankomend) dictator haalt Trump beide door elkaar: met protserig hoge Trump Towers als beloning voor profijtelijke deals – denk aan Damascus – in het verschiep, verwacht hij ook als een groot heerser de annalen in te gaan.

Standbeelden staan vermoedelijk ook op het wensenlijstje. Iets als zijn eigen beeltenis gigantisch in rots uitgehakt in Mount Rushmore naast die van Washington, Jefferson, Lincoln en Teddy Roosevelt bijvoorbeeld. Een pre-

sident uit de 18de, twee uit de 19de en eentje uit de 20ste eeuw – dus volgens Trumpiaanse logica is het nu vast tijd voor eentje uit de 21ste: hemzelf. Het bewuste megabeeldhouwwerk bevindt zich in South Dakota, een staat waar hij twee derde van de stemmen binnenhaalde, dus daaraan zal het niet liggen.

En omdat op 4 oktober 1927 met de constructie was begonnen, valt het honderdjarig jubileum ook binnen zijn termijn. Na 250 jaar Verenigde Staten, een jaar eerder, is dat weer een gouden kans om zichzelf op de voorgrond te dringen. Autocraten grijpen ronde jaartallen gretig aan: denk aan Erdogan met 100 jaar Turkse Republiek. Erdogan als de tweede Atatürk – ook al was de laatste uitgesproken seculier, en is hij nadrukkelijk religieus.

Ook Trump ziet zichzelf als een soort nieuwe *Founding Father* – en in zekere zin klopt dat ook. Althans als hem lukt, wat hem voor ogen staat: de Verenigde Staten herscheppen in een monsterlijke autocratie, waar de Grondwet niet telt en de Trump-tator uit naam van zijn electorale meerderheid – hoe klein ook – mag doen wat hij wil.

Bij de eigenwaan die menig tiran kenmerkt, past niet alleen

veel blinkend marmer – nergens was Trump zo in zijn element als laatst bij zijn collega-autocraten op het Arabisch schiereiland – maar ook een poging de geschiedenis te herschrijven. Vandaar zijn bewuste aanval op de universiteiten, die zich vooral op de geesteswetenschappen richt, omdat juist zij het menselijk geheugen beheren.

Niet alleen het slavernijverleden en al het andere dat een smet op Amerika's grootheid werpt, maar zelfs zwarte Amerikanen als zodanig moeten in musea en op overheidssites uitgewist worden. *Make America Great Again* betekent binnen Trumps onverholen racistische denken vooral: *Make America White Again*. Vandaar dat hij zo enthousiast omarmd wordt door Europese mederacisten als Thierry Baudet.

Thierry en Trump delen bovendien samen een ander idool: Poetin. En als iemand volledig tracht de geschiedenis te herschrijven, dan wel de Russische tiran die nu precies een kwart eeuw aan de macht is.

Dat herschrijven van de geschiedenis vindt niet alleen plaats in de vorm van herteekening van de kaart van Europa met onvoorstelbaar bloedig geweld. Al lang vóór Trump had

Poetin zijn gelijksoortige doel bepaald: *Make Russia Great Again*. Waar Trump dat wil doen door gebieden te annexeren die nooit tot de Verenigde Staten hebben behoord, wil Poetin gebieden terug die ooit tot de Sovjet-Unie hebben behoord – en daarnaast weer een invloedsfeer tot aan de Oder. Zijn belangrijkste historische raadgevers heten dan ook Peter en Catharina de Grote.

En Stalin uiteraard: elke vorm van tirannie die vroeger aan de glorieuze expansie van Rusland heeft bijgedragen, is daarmee legitiem. Zodoende vindt, vele decennia na de destalinisatie onder Chroesjtsjov, nu een soort restalinisatie plaats. Stalin wordt weer in het zonnetje gezet: het vliegveld van Wolgograd heet sinds kort naar Stalingrad.

Recent is tevens, tot ontzetting van Stalins slachtoffers, in de Moskouse metro een (ook nog eens foeilelijke) beeldengroep herplaatst die Stalin als ‘vader van het volk’ vereert. De miljoenen doden die deze tiran pur sang in eigen land op zijn geweten heeft, tellen niet meer – en wie er wat van zegt, wacht vervolging. Iets waarvan de niet minder tirannieke aangelegde Trump voor zijn critici ook droomt. ●

De duizenden demonstranten in niet meer in

Ongeveer 3000 demonstranten kwamen op woensdag 25 juni bijeen voor het gebouw van de Raad van Europa in Straatsburg. Ze protesteerden tegen schendingen van mensenrechten in Turkije. De demonstranten hopen dat de Raad van Europa strenger optreedt tegen het regime van president Erdogan. In Turkije zitten duizenden mensen om politieke redenen vast.

BEELD: EWOUT KLEI

● EWOUT KLEI

Hoewel Turkije sinds 1949 lid is van de Raad van Europa en zich gecommitted heeft aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens legt het land al jaren uitspraken van dit hof naast zich neer, vertelt Rumi Unal, een van de orga-

nisatoren van de demonstratie. 'Daarom is de Turkse miljonaire en filantroop Osman Kavala nog steeds in de gevangenis, net als de Turkse docent Yalcinkaya. De laatste gebruikte de app Bylock, was lid van een docentenvakbond en had een bankrekening bij de Bank Asya, voor de Turkse autoriteiten drie bewijzen dat hij een gülenist en dus een terrorist is.'

Want hoe zat het ook alweer met de gülenisten? De Turkse president Recep Tayyip Erdogan houdt

de op 20 oktober 2024 overleden islamitische geestelijke Fethullah Gülen verantwoordelijk voor de niet geslaagde coup van juli 2016. Na de coup werden tienduizenden al dan niet vermeende gülenisten in Turkije ontslagen en vaak ook in de gevangenis gegoooid, waar sommigen ook werden gemarteld. Unal: 'Europese kranten schreven er toen over en politici protesteerden, maar het nieuws is allang vergeten. Dit terwijl Turkije nog steeds gülenisten arresteert tijdens nieuwe

arrestatiegolven, en andere tegenstanders van het regime.'

Maar waarom demonstreren de gülenisten voor het gebouw van de Raad van Europa, en niet voor het gebouw van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg, of elders? 'De Raad van Europa, waar ook Turkije lid van is, kan Turkije aansporen om de uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens serieus te nemen. Want dat gebeurt nu niet.'

Hoewel vrijwel alle demon-

Straatsburg durven Turkije

stranten gülenisten zijn, willen ze de zaak breder trekken en komen ze ook op voor Osman Kavala, de populaire ex-burgemeester Ekrem Imamoglu van Istanbul en de charismatische Koerdische ex-politicus Selhattin Demirtas. Enkele niet-Turkse advocaten en activisten die solidair zijn met de goede zaak zijn ook van de partij, maar niet-gülenistische Turken zijn er niet of nauwelijks, zegt de Franse advocate Anaïs Lefort. 'De zaak leeft niet voldoende, zeker niet bij Turken in de diaspora. Turkije is een heel verdeeld land. Minderheden komen niet snel voor andere minderheden op. Terwijl dat juist nodig is, om een vuist te maken.'

Nulla puna sine lege

De Franse asieladvocate is sinds enkele jaren betrokken bij de zaken van Turkse asielzoekers in Frankrijk. De helft van deze zaken gaan over Gülen sympathisanten,

staat voor vrijheid, gelijkheid en democratie.'

De zaken waarin Lefort duikt zijn dikwijls lastig. 'Je moet kunnen bewijzen dat als je wordt teruggestuurd je in de gevangenis kunt belanden. Voor gülenisten is dat vaak makkelijker dan voor anderen. Gülenisten zijn vaak officieel in staat van beschuldiging gesteld. Voor Koerden die een afbeelding van PKK-leider Öcalan hebben gelijkt op Facebook is het lastiger en daarom kunnen worden verdacht van 'propaganda voor een terreurorganisatie' is het lastiger.'

Turkije blijft gülenisten streng vervolgen, nu bijna negen jaar na de mislukte coup, vervolgt Lefort. 'De repressie treft ook mensen die op het moment van de coup nog minderjarig waren. Er zijn ook groepen mensen die nu pas vervolgd worden. Dat gaat om mensen die in 2016 nog kind waren, maar gülenistische ouders hebben. Ook

'De repressie treft ook mensen die op het moment van de coup nog minderjarig waren'

heeft ze geen goed woord over. 'In 2016, na de coup, zijn heel veel rechters ontslagen. In hun plaats zijn veel jonge rechters gekomen, die jaknikkers zijn van het regime. De rechtszaak van de drie meisjes werd behandeld door drie rechters, waarvan er twee jonger waren dan ikzelf. Deze jonge rechters zeiden niets, zaten er puur voor de formaliteit en waren marionetten van het regime. De bewijslast tegen gülenisten is heel zwak. De drie meisjes waren afgeluisterd, maar in geen enkel gesprek hadden ze het over activiteiten die je als terroristisch kunt bestempelen, bijvoorbeeld over het inslaan van wapens.'

Ook is ze kritisch over de zaak-

Yalcinkaya. 'Volgens het Europees Hof voor de Rechten van de Mens heeft Yalcinkaya geen misdrijven gepleegd, helemaal omdat het nog geen misdrijven waren op het moment toen ze werden gepleegd. Maar in Turkije geldt het principe Nulla puna sine lege (geen straf zonder wet) niet.'

Lefort durft nog steeds naar Turkije te gaan, maar collega-advocaten in Frankrijk van Turkse afkomst die zich voor politieke tegenstanders van het regime inzetten durven dit niet meer. 'Want als je een verdachte verdedigt die van terrorisme wordt beschuldigd ben je zelf ook verdacht. Zo paranoïde is het.'

'De zaak leeft niet voldoende, zeker niet bij Turken in de diaspora'

de overige vijftig procent over Koerden die verdacht worden te sympathiseren met de PKK, alevieten en lhbtqia-plussers. 'Elk jaar komen er meer Turken asiel aanvragen in Frankrijk. Enkele jaren geleden stond Turkije op plek nummer vijf, nu staan ze op plek drie van de lijst van landen die asielzoekers zijn ontvlucht. De meeste Turken vluchten naar Duitsland, maar Frankrijk is ook populair. Veel mensen geloven dat Frankrijk pal

worden mensen vervolgd die gülenisten hebben geholpen bij het onderduiken. Omdat ze gülenisten hebben geholpen worden ze zelf nu ook verdacht van gülenistische sympathieën.'

Een tijd terug was Lefort als waarnemer aanwezig bij een rechtszaak in Turkije tegen drie minderjarige meisjes, die verdacht werden van Gülen sympathieën. Over de kwaliteit en de onafhankelijkheid van de Turkse rechtbank

Tragische verhalen

Veel mensen die demonstreren in Straatsburg hebben de repressie in Turkije aan de lijve ondervonden.

Neem Özge Elif Hendekci, een Turkse advocate. Toen ze werd gearresteerd was ze drie maanden zwanger. Vijf jaar bracht ze door in de gevangenis. Na haar vrijlating vluchtte ze naar Duitsland.

Of neem Bekir Berk Görmez, die nu in Zweden woont. Toen hij werd ontslagen en vervolgens in de gevangenis belandde kreeg zijn zoon ernstige psychische problemen, waaraan hij uiteindelijk overleed. Niet lang daarna overleed ook zijn vrouw, die vanwege de stress ernstige maagklachten had gekregen. Görmez zat in de gevangenis toen ze overleden. Hij mocht niet naar hun begrafenis. In totaal zat hij 6,5 jaar vast. Na zijn vrijlating vluchtte hij direct naar Europa, in de wetenschap dat hij misschien opnieuw gearresteerd zou worden. Zijn dochter woont nu bij hem.

Heftig is ook het verhaal van Murat Akkurt, voormalig journalist voor de Gülenistische krant Zaman. De Turkse autoriteiten eisten van hem de namen van abonnees van de krant, zodat ze deze mensen ook konden arresteren. Omdat hij dit weigerde te doen werd hij vier dagen lang gemarteld. Een arts kwam langs, maar mocht onder druk van de regering niet opschrijven dat Akkurt werd gemarteld. De martelingen zorgden voor blijvende problemen aan zijn rechterbeen,

waarvoor hij in Luxemburg nu twee keer is geopereerd. Ook heeft hij nu gehoorproblemen. Dat kwam niet door de martelingen, maar omdat hem in de Turkse gevangenis goede medische zorg werd ontnegd.

Hoopgevender is het relaas van Abdurrahman X (achternaam bij de redactie bekend), die sinds enkele jaren in Eindhoven woont en werkt in Amsterdam. In 2021 vluchtte hij naar Duitsland, waar hij zijn technische studie afrondde. Officieel geldt hij als expat, niet als vluchteling, maar zijn achtergrond als Gülenist maakt hem kwetsbaar. Hij was actief in een tutorgroep. In 2020 kreeg hij een telefoontje van de Turkse politie. Abdurrahman voelde nattigheid en nam niet op, en zette zijn mobiele telefoon daarna op vliegtuigmodus. Hoewel hij hierdoor niet meer gebeld kon worden door vrienden was hij een

‘Als je een verdachte verdedigt die van terrorisme wordt beschuldigd ben je zelf ook verdacht’

tijdlang veilig voor de politie. Abdurrahman besloot uiteindelijk om toch naar Europa te vluchten. Hij kon gemakkelijk weg uit Turkije, want hij was geen bekende van de politie. Zijn huisgenoot, die een tijdlang bij hem was ondergedoken, had trouwens minder geluk. Hij werd wel opgepakt en belandde in de gevangenis.

Ten slotte: weer die lange arm

Veel mensen die demonstreren weten dus heel goed waar ze het over hebben. Toch is demonstreren, ook in het vrije Europa, niet zonder risico. Mogelijk waren er deze keer weer enkele agenten van de MIT (de Turkse inlichtingendienst) in het publiek, vertelt advocate Anaïs Lefort. ‘Die waren er vorig jaar ook.’

De MIT-agenten maakten toen

foto's gemaakt van mensen die aan de demonstratie meededen. De foto's werden opgeslagen in het systeem. En vonden de autoriteiten via gezichtsherkenning de identiteit van deze personen, dan werd het meedoen aan de demonstratie genoteerd als extra belastend misdrijf in e-Devlet, de Turkse DigiD, en UYAP, een online portal voor advocaten en burgers die een rechtszaak willen volgen. ‘Ik weet dit allemaal omdat ik als advocaat in UYAP kan’, legt Lefort uit.

De meeste gülenisten op de demonstratie, ook de jongeren, durven Turkije niet meer in. De spreekwoordelijke lange arm van Erdogan is sterk. Dat merkte ook de 68-jarige Mehmet Simsek, die tegenwoordig in Berlijn woont. ‘Toen hij onlangs naar het Turkse consulaat ging om zijn paspoort op te halen kreeg hij deze niet mee. Volgens de medewerkers stond hij geregistreerd als sympathisant van de Gülenbeweging — en dat was voldoende reden om hem te weigeren.

Mehmet begrijpt er niets van, vertelt hij. Hij heeft 25 jaar lang in het Turkse leger gediend en een pensioen opgebouwd in Turkije. Maar omdat hij geen nieuw paspoort krijgt, omdat hij ooit geld had staan bij Bank Asya, wordt hij gelieerd aan de Gülenbeweging en kan hij nu al drie maanden niet bij zijn pensioenuitkering. ‘Het pensioen is van mij, maar Turkije houdt het vast. Dat is onrechtvaardig.’

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Doceert Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Waarom zit er geen muziek meer in D66?

Er zijn in de geschiedenis weleens kabinetten geweest die populairder waren dan die van Dick Schoof. Nu het gevallen is, wordt er volop gediscussieerd hoe het verder moet, met de partijen van Omtzigt en Van der Plas en natuurlijk of partijfusie GroenLinks-PvdA een goed antwoord heeft op dit rechtse kabinet. Over één partij gaat het nooit: D66.

Bij een impopulair kabinet waar met name NSC heel veel kiezers is kwijtgeraakt en de VVD voor een koers koos die opvallend vaak op die van de PVV lijkt, zou je denken dat er ruimte is voor groei van een liberale partij. Bij *EenVan-daag* zien we dat D66 maar één zetel zou winnen als er nu verkiezingen waren. Dat ligt niet aan de peiling: bij Maurice de Hond is het beeld niet echt anders. Daar gaat er zelfs een zeteltje voor Rob Jetten vanaf. Interesseert het iemand eigenlijk nog iets?

Redelijke mensen

Heel vroeger ben ik lid geweest van D66. Het was de tijd van aansprekende politici als Boris Dittrich, Boris van der Ham en Lousewies van der Laan. Ik heb het niet lang als partijlid volgehouden,

maar het was wel een sympathieke club: gematigd, niet zo uitgesproken, nadenkerig, u kent het wel. D66'ers zochten de nuance, twijfelden weleens over hun standpunten, keken vanuit verschillende perspectieven en zagen meerdere wegen naar Rome. Je kon er als redelijk mens goed mee voor de dag komen.

Waar staat D66 tegenwoordig voor? Misschien is het beeld van Kaag in de auto wel de beste samenvatting. Ze vroeg zich af 'wie die mensen zijn' die FvD stemmen. Het is niet zozeer de wereldvreemde houding die in zo'n vraag doorklinkt, maar vooral de onwil om je erin te verdiepen of beter: de vraag waarom Kaag dat niet allang had gedaan. Ergens

denk je: die redelijke mensen van vroeger zouden zich dat wel oprecht afvragen, zouden er met anderen over praten en erop hebben gereflecteerd.

Nu niet meer, want D66 is inmiddels de partij van de vastgeroeste principes. Of het nou gaat over Gaza, het klimaat, de EU, diversiteit, orgaandonatie, onderwijs of de transgenderwet: in al die gevallen is de mening van D66 gebeiteld in beton, weet de partij dat men de wetenschap aan zijn kant heeft en is er geen enkele reden om aan de eigen standpunten te twijfelen of andere overwegingen of nuances toe te laten. Ik wil niet vervelend doen, maar SGP'ers zijn vaak meer open minded.

Bevoogdend en belerend

Zo is D66 een partij waar redelijke mensen het nog steeds mee eens kunnen zijn, want wie is nou voor het uithongeren van Gazanen, voor wetgeving die transgenders discrimineert of beleid dat geen oog heeft voor de diversiteit die simpelweg kenmerkend is voor Nederland? Het is de toon die de muziek maakt en die is bij D66 continu de verkeerde. Redelijke mensen kunnen ongetwijfeld heel vaak tot conclusies komen die D66 ook trekt, maar mag het wat minder bevoogdend en belerend?

Soms zou je vergeten dat D66 een liberale partij is: een partij die mensen vrijheid wil geven over eigen handelen en doen, niet gebonden aan strakke regels die van bovenaf worden opgelegd. Daar past een overheid bij die enige afstand houdt en niet continu tegen mensen zegt wat ze wel en niet mogen vinden, of het nou gaat over windmolens, internationaal onderwijs of euthanasie. Zou het kunnen dat je de huidige betweterij wel een tijdje kunt volhouden, maar dat deze vroeg of laat steeds meer mensen van je vervreemdt?

Hoe erg het is? Vraag het D66'ers en ze durven nauwelijks op dit probleem in te gaan terwijl elke buitenstaander het ziet. Dit komt niet vanzelf goed. •

Recensie – De Bible Belt wil dat

In zijn boek *De Bible Belt* dringt Jonah Falke diep in de wereld van de streng protestantse gemeenschappen, die wonen in een strook tussen Overijssel en Zeeland. Op sommige momenten had hij meer kunnen doorvragen.

● THOMAS VON DER DUNK

Als een gewaagde antropologische expeditie naar de binnenste binnenlanden van Brazilië. Zo bezag de buitenkerkelijk opgegroeide journalist Jonah Falke (1991) zijn plan om zijn volgende boek aan de binnenste binnenlanden van Nederland te wijden, aan de zwaar-protestantse Bible Belt, daartoe geïnspireerd door een ontmoeting met een collega van *het Reformatorisch Dagblad* tijdens een cruise in oktober 2022 over de Atlantische Oceaan ter gelegenheid van 150 jaar Holland-Amerikalijs.

En zoals het bij zo'n expeditie betaamt, drong Falke inderdaad pas gaandeweg steeds dieper in dat Bijbelse binnenland van Nederland door. Hoe rechtzinniger, hoe ontoegankelijker: slechts stap voor stap wist hij binnen te komen bij een steeds orthodoxer kerkgenootschap. Tot hij dan uiteindelijk met de Oud-Gereformeerde Gemeente van dominee Anthonie Kort in Krimpen aan de IJssel het verst van de moderne wereld verwijderde punt had bereikt: de uiterste rechtervleugel van de SGP, de partij die tot op vandaag op Bijbelse gronden officieel nog steeds een patriarchale maatschappij en een politieke theocratie bepleit.

Ook streng-orthodoxe protestanten zijn net mensen

Die expeditie blijkt alleszins mee te vallen, Falke wordt dankzij een paar introducties uiteindelijk

gastvrij ontvangen, uiteindelijk zelfs door Kort, die het langst de boot uit de boze buitenwereld af wenst te houden. Over het algemeen blijkt het volgens Falke best mee te vallen. Ook streng-orthodoxe protestanten zijn net mensen. Dat moet hij althans – toch een beetje tot zijn lichte verbazing – steeds opnieuw constateren, waarbij hij in de toenemende welwillendheid van zijn kant wel eens teveel aan kritische geest

die de samenleving níet (vooral gendergerelateerde) gedragsregels willen opleggen.

In dat opzicht laat Falke na om iets essentieels op te merken, als hij onder verwijzing naar de Grondwet opkomt voor het recht van de orthodox-gereformeerde minderheid om zichzelf te zijn en naar eigen opvattingen te leven. Het probleem is niet dat deze minderheid iets afwijkends gelooft, maar dat zij op basis van

‘Een fractiesecretaresse van de SGP leest regelmatig seculiere kranten’

verliest.

Voorals waar het de inconsequenties in deze kring betreft, het uiteenlopen van de stellige leer en het soms soepeler leven. Met dat eerste wordt in de praktijk uit opportunisme toch wel wat erg vaak de hand gelicht. En juist degenen die moreel hoog van de toren blazen, en op grond van hun heilig geschrift pretenderen een absolute goddelijke waarheid te verkondigen, hadden door Falke daaraan zelf strenger gemeten mogen worden dan degenen

dit geloof ook aan niet-gelovigen de eigen normen wil opdringen. Geenszins huldigt zij de opvatting van de Pruisische koning Frederik de Grote (1740-1786), dat ook ieder ander maar op zijn manier zalig worden moet.

De SGP wil vanouds dat de overheid het ‘paapse’ bijgeloof van de katholieken bestrijdt, en zou – in de geest van Wilders – ook openbare moskeeën het liefst verbieden. De partij beroept zich op het grondwettelijk recht te leven zoals zij wil, maar wil andere min-

derheden voorschrijven óók zo te leven – en daarmee dat zelfbeschikkingsrecht aan seksuele minderheden ontzeggen. Daarin zit de essentiële asymmetrie: waar zij anderen voortdurend de wet willen voorschrijven, wil niemand dat bij hen doen. Niemand die hen verbiedt om de hele zondag in de kerk door te brengen, waar zijzelf wel het zondagse gebruik van het zwembad aan anderen willen verbieden. De

anderen ook zo leven

EEN BOERDERIJ IN HET ZWAAR-PROTESTANTSE DORP STAPHORST. BEELD: PIXABAY

SGP vindt autorijden die dag uit den boze, maar er is niemand die ze dwingt om zondag in de auto te stappen en zo tegen de eigen religieuze overtuiging in te gaan. Alleen willen zij dat ook anderen beletten.

Het zelf-consequent-zijn staat dan ook niet los van die onsympathieke regels als zodanig; voor de geloofwaardigheid naar buiten toe is het essentieel dat men zich er tenminste zelf aanhoudt. Zoals

‘Laat ze toch, zo is de boodschap van Falke’

een socialist er niet zomaar op los kan graaien, zo moet een religieuze fundamentalist zich natuurlijk niet zelf aan werelds gedrag te buiten gaan. *Practice what you preach!*

In dat opzicht stelt Falke zich toch te weinig kritisch op. Hij vergoelijkt alles te makkelijk als iets dat nu eenmaal menselijk is. Dat zal wel, maar is in het licht van de orthodoxe moraalridderij onbevredigend. Zijn boek is zo te veel een smakelijke beschrijving, te weinig een gedegen beschouwing. Hij stipt, in het verlengde van alle bezoekjes die hij aflegt en de boetepreken die hij bijwoont, veel interessants aan, maar vraagt eigenlijk zelden door.

Nergens zijn de auto's groter dan in Barneveld

Doorvragen: bijvoorbeeld over die inconsistenties. Alle parlementariërs van de SGP hebben inmiddels een vrouw die werkt. Alleen wordt dat ten overstaan van de achterban weggemoffeld (en in het openbaar als beginsel aan het éénverdienershuishouden vastgehouden), omdat anders het meest conservatieve deel daarvan stennis gaat schoppen. Tijdens de kerkdienst mogen de modelgezinnen vooraan zitten en zijn vrijgezellen plus weduwen naar de achterste bankjes verbannen, om de schijn op te houden. Hetzelfde opportunistische geschipper zien we bij het bepalen van een standpunt over Europa. Het leven heet onaantastbaar te zijn – daarom is de SGP fel tegen abortus en euthanasie – maar de doodstraf kan dan wel? Wars van uiterlijk werelds vertoon – maar nergens zijn de auto's groter dan in Barneveld.

Nog relevanter dan welke morele opvattingen men huldigt en hoe men die thuis binnen de vier eigen muren handhaaft, is hoe men zich tot de buitenwereld verhoudt en hoe men zich daar staande houdt. En hoe men zijn eigen gedrag dáár dan voor zich

zelf legitimeert. Het thema wordt herhaaldelijk aangeraakt, maar niet uitgewerkt. Een fractiesecretaresse van de SGP leest regelmatig seculiere kranten – daar had ik graag meer over gehoord. Een domineeszoon had aan de universiteit door omgang met atheïstische medestudenten volledig zijn geloof verloren – ook over dat proces en de ouderlijke verwerking daarvan had ik graag meer gelezen.

Biologiestudenten

Want ook Bible-Belt-kinderen studeren in de grote stad, en komen daar bij bepaalde vakken – geschiedenis, biologie, geologie – onvermijdelijk in aanraking met wetenschappelijke opvattingen die haaks staan op de volgens hen onomstotelijke Waarheid van Het Woord. Jaren terug stond er in het Amsterdamse universiteitsblad *Folia* een interview met een paar van zulke biologiestudenten, die heilig in het Bijbelse Scheppingsverhaal geloofden. Hoe gingen ze dan om met bepaalde tentamenvragen? Gewoon toch maar de evolutieleer oplepelen, was het antwoord, want ze wilden wel dat papiertje. Tja, in echt Bijbelse tij-

den redeneerden geloofsmartelaren anders.

Hoe gaat men om met afvalligen en twijfelaars in eigen kring? Met seksuele minderheden die niet aan de strikte hetero-norm kunnen voldoen en door conversietherapie psychisch de vernieling worden ingedraaid? Geldt het zelfbeschikkingsrecht waarop de Bible Belt zich tegenover de buitenwereld beroept ook voor hen? Bij zijn eerste kerkdienst valt Falke oog op een puber in een leren jack die met gekruiste armen apart van de rest zit. Het was interessant geweest als Falke ook hem benaderd had, en naar zijn verhouding tot de rest van de kerkelijke gemeenschap en haar opvattingen had gevraagd, omdat

liefste zou willen – van plan is zich door jou jouw waarden op te laten dringen.

Het meeste wat ter sprake komt, speelt zich uitsluitend in eigen kring af. Daarvan heeft de buitenwacht verder niet veel last. Laat ze toch, zo is de boodschap van Falke. Vaak kun je daarin meegaan, waar het op de kansel puur theoretische theologische exercities betreft, bij gebrek aan slachtoffers zonder veel relevantie voor de rest van de wereld.

Dominee Kort heeft er zelf op los geleefd

Maar soms wordt dit geloof in zijn consequenties ronduit giftig. Zo kwam dominee Kort in coronatijd in het nieuws door een (boven-

onverwerkte persoonlijke problematiek en de leegheid van een vorig bestaan op de rest van de mensheid projecteert en in godsdienstig verklede kanselhaat omzet.

Ook raakt Falkes verkenningstocht aan de onvoorwaardelijke steun van orthodoxe protestanten voor Israël – en ook daar wordt het onsmakelijk. De auteur stipt evenwel de bloedige consequenties daarvan amper aan. Op de lerarenopleiding De Driestar in Gouda hoort Falke een student stralend een referaat over de Eindtijd houden, met als eerste slide de Israëliëse vlag. Falke: ‘Op het scherm verschijnen beelden van de aanval van Hamas op Israël, op 7 oktober 2023. Hij somt de doden, gewonden en gegijzelden op als een beurskoers en zegt met klare stem: ‘Nou, we gaan het hebben over Israël en de eindtijd. Hartstikke mooi!’

Hier slaat vroomheid om in godsdienstwaan. Over de Palestijnen die onvoorstelbaar moeten lijden om aan de eindtijddoel van een student in het veilige Nederland te voldoen, waarbij ook de Israëliërs overigens puur als instrument dienen, geen woord. Even later wordt de pogrom van Hamas ook nog aan de bekering van Paulus gelinkt, als opmaat tot een verhoorde massabekering van de joden vlak voor de wederkomst van de Messias. En geen van die brave gereformeerde meisjes of jongens, geen docent ook die tegen deze afstotelijke redeneringen bezwaar aantekent.

Het doet mij denken aan een interview ooit met wijlen SGP-leider Bas van der Vlies. Daarin kwam ook de Shoah ter sprake, en het kwam er feitelijk op neer dat voor hem het belangrijkste aan de Tweede Wereldoorlog was geweest dat hijzelf zijn geloof had hervonden en zo zijn zielenheil had veilig gesteld. •

De Bible Belt, Jonah Falke, Thomas Rap, 320 blz., € 23,99.

‘Even later wordt de pogrom van Hamas ook nog aan de bekering van Paulus gelinkt’

hij al over de rand ervan lijkt te vallen.

Kortom, Falke geeft wel inzicht in het denken in de Bible Belt, maar veel minder in de dilemma's waartoe dat denken middenin een verder seculiere wereld leidt. Hoe gaan predikanten daarmee om? Juist voor de meest principiële moralisten onder hen is dat vraagstuk essentieel. Hoe te leven in een maatschappij die niet alleen jouw fundamentele waarden niet deelt, maar zeker niet – zoals je zelf het

dien met racisme gelardeerde) hetze tegen homo's, die de schuld van de epidemie kregen. Wat blijkt: als twintiger had Kort er zelf wild op los geleefd, onmatig drank- en drugsgebruik inclusief. Zijn levensloop doet zo aan die van menig *reborn Christian* in Amerika denken. Kort is namelijk niet de enige bekeerling die eerst zelf geen maat weet te houden, en vervolgens in het andere uiterste doorschiet, daarmee anderen tot slachtoffer makend. Hij is in feite een psychiatrisch geval, die zijn

ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl

**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**

**Medische Keuring
Levensverzekering**

**Verzuim &
Re-integratie**

**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

Waarom hoogleraar Tahir Abbas voelt in Leiden en opstapt

Tahir Abbas was hoogleraar Radicalisation Studies aan de Universiteit Leiden. Hij heeft recentelijk ontslag genomen. De reden? Hij maakt zich zorgen over de vrijheid op de academie en hoe het universiteitsbestuur omgaat met studenten die tegen de genocide in Gaza protesteren.

● EWOUT KLEI

Per 1 augustus start u in Birmingham. Waarom deze overstap?

‘Er waren meerdere redenen. Mijn ouders wonen in Birmingham, ze zijn op leeftijd en hebben mij nu meer nodig. Maar het was ook professioneel aantrekkelijk: ik kreeg een goed aanbod van Aston University, met meer ruimte voor onderzoek en uitbreiding van mijn thema's. Ik begon mijn academische carrière in Birmingham. Daarna werkte ik bij een denktank. Vervolgens kwam ik in Leiden terecht. Nu keer ik eindelijk terug.’

Maar u wilde ook niet langer in Leiden blijven.

‘Nee, ik voelde me er niet langer welkom, niet *included*. Als ik verder had willen groeien in Leiden, had ik Nederlands moeten leren – een lastige taal. Maar belangrijker: mijn idealen botsten met de institutionele cultuur. Ik voelde me niet gehoord. Ik schreef een brief aan de rector over de situatie in Gaza en de noodzaak om daar als universiteit iets mee te doen, maar kreeg geen reactie. Niet omdat men boosaardig is, maar uit angst. Men wil gewoon zijn werk doen, geen gedoe, het rechtse kabinet-Schoof niet onnodig provoceren, want het kon de universiteit straffen met bezuinigingen. Maar die angst leidt tot beleidsverlamming.’

U sprak zich publiekelijk uit over Gaza. Wanneer begon dat?

‘Sinds het begin van het geweld na

7 oktober 2023. In het begin kon ik de schaal niet bevatten. De aanval van Hamas was zowel een terroristische actie als, in de ogen van sommigen, een uitbraak uit een gevangenis – een poging tot bevrijding. Maar de Israëlische reactie daarop was ongekend.

‘Ik schreef een brief aan de rector over de situatie in Gaza, maar kreeg geen reactie’

Ik gebruik bewust het woord ‘genocidaal’ en niet ‘genocide’ – dat is aan het Internationaal Strafhof in Den Haag om vast te stellen. Het is verschrikkelijk wat er gebeurt. Er is dagelijks geweld, Israël voert een verwoestend militair offensief, ongelooflijk veel huizen in liggen puin, er zijn tienduizenden doden gevallen en er is een hongersnood. De wereld kijkt te vaak weg.’

U zei tegen universiteitsblad *Mare* dat u een ‘zeer luide pushback’ kreeg toen u zei dat er over Gaza gepraat moest worden. Van wie?

‘Vanuit de faculteit. Deze pushback was niet direct bedreigend, maar er was weerstand. Men wilde het onderwerp Gaza mijden, uit angst voor escalatie en polarisatie. Ter-

wijl een universiteit juist een plek zou moeten zijn waar moeilijke gesprekken worden gevoerd. Ja, mensen hebben emoties. Maar die mogen er zijn. Er moeten safe spaces op de universiteit komen om dit te bespreken. Dialoogbijeenkomsten. Want dialoog betekent ook dat je kunt rouwen, reflecteren en samen nadenken. Studenten hebben niet het gevoel dat er plaats is voor hun emoties. Zij willen onrecht benoemen. Dat is hun recht en hun kracht.’

Was het bestuur van de universiteit pro-Israël?

‘Dat zou ik niet zo zeggen. Maar er was zeker geen uitgesproken pro-Palestijnse houding. De universiteit zei niets, en dat bevestigt de status quo. Geen positie innemen is ook een positie. Er is veel onwetendheid en angst om een standpunt te formuleren. Dat zag je ook in de omgang met de studentenprotesten. Er was miscommunicatie, geen echte dialoog. De universiteit heeft niets geleerd van eerdere studentenprotesten. Ze moeten studenten serieus nemen. Maar ze doen dat niet.’

U gaf zelf les over radicalisering. U zei in *Mare* dat u misschien zelf geradicaliseerd bent. Wat bedoelde u daarmee?

‘Dat was deels een grapje. Maar er zit iets in. Radicalisering is een *contested concept*, een omstreden begrip. We associëren het begrip met iets wat negatief is, maar radicalisering is door de bank genomen niet per se negatief. Als je je radicaal uitspreekt vóór mensenrechten en democratie, dan is dat een gezonde vorm van radicaliteit. Mijn ‘radicalisering’ zit in de wil

om me uit te spreken, om bewustwording te creëren. Protesten kunnen het verschil maken. De macht ter verantwoording roepen is geen extremisme. Het is onze morele plicht.’

Bent u, in zekere zin, uw eigen onderzoeksobject geworden?

‘Nee, maar ik zie wel hoe belangrijk het is om extreme ideeën te bespreken. Als ze tenminste mensgericht zijn. Soms wordt je dan geclassificeerd als looney left.’

Dat werd de voormalige Britse Labour-leider Jeremy Corbyn ook verweten. Is hij uw politieke held?

‘Wel een beetje. Ik waardeer bijvoorbeeld Jeremy Corbyns inzet voor sociale rechtvaardigheid en zijn strijd voor de Palestijnse zaak. Maar dat betekent niet dat ik het in alles met hem eens ben. Zijn nogal kritische opstelling tegenover de Europese Unie bijvoorbeeld deel ik zeker niet.’

Waarom raakt Gaza u zo diep? Wat maakt dit conflict anders dan andere genocides – zoals die tegen de Rohingya, de Oeigoeren, of de Jezidi's?

‘Ze zijn allemaal gruwelijk. En vergeet Srebrenica ook niet, de massamoord op duizenden moslims in Bosnië in 1995. Maar wat we nu in Gaza zien, is verwoesting op een ongekende schaal. Meer doden, meer infrastructuur kapot. En we

‘Geen positie innemen is ook een positie’

as zich niet langer welkom

TAHIR ABBAS IS HOOGLERAAR RADICALISERINGSTUDIES AAN HET INSTITUTE OF SECURITY AND GLOBAL AFFAIRS VAN DE UNIVERSITEIT LEIDEN. BEELD: ARASH NIKKHAH

krijgen er ook veel meer van mee. Artsen, journalisten en anderen berichten over de verwoestingen en het leed op sociale media. Bedenk ook dat meer dan 80 procent van de gebouwen in de Gazastrook is verwoest. Officieel spreken de Gazaanse autoriteiten over 50.000 doden, maar dat is mijn inziens een lage schatting. Er zijn talloze vermisten. Mogelijk ligt het dodenaantal ruim boven de 100.000. In verhouding is de schade zelfs groter dan in Hiroshima of Nagasaki, waar de Amerikanen in augustus 1945 hun atoombomben op hebben gegooid. Wat er in Gaza plaatsvindt is genocidaal geweld, waar we livestream getuige van zijn. En dat raakt me diep.'

In het publieke debat zijn er wetenschappers die Hamas' actie op 7 oktober zien als onderdeel

'Mijn netwerk in Leiden was beperkt omdat ik Engels sprak'

van een bevrijdingsstrijd, vergelijkbaar met bijvoorbeeld de Front de Libération Nationale (FLN) in Algerije. Hoe kijkt u daar tegenaan?

'Ik snap die analogie. Als je koloniale structuren als uitgangspunt neemt, kun je ook burgers als bezetters beschouwen. Maar die gedachtegang leidt tot militante

denkpatronen. Israël denkt net zo overigens. Beide partijen zijn gevormd door geweld, angst en een diep gevoel van existentiële dreiging. Toch blijft het essentieel om geweld tegen burgers principieel af te wijzen.'

Had u in Leiden contact met gelijkgestemde linkse academici, zoals Nadia Bouras of Karwan Fatah-Black?

'Mijn netwerk in Leiden was beperkt omdat ik Engels sprak. Ik kreeg daardoor minder mee van het Nederlandse debat. Ik hoorde wel dat pro-Palestijnse academici soms werden geïntimideerd, zoals Nadia Bouras, maar dat overkwam mij persoonlijk niet. Wel voelde ik mij vaak geïsoleerd.'

Is de academische vrijheid in Leiden nog gewaarborgd?

'Formeel is er academische vrij-

heid. Niemand hield me tegen om wetenschappelijke artikelen te publiceren over islamofobie, racisme of het veiligheidsbeleid. Ik was heel kritisch in mijn stukken, maar ik had niet te maken met censuur. De academische vrijheid is niet in gevaar. Er speelt, op een dieper niveau, iets anders. Bij Gaza gaat niet over de academische vrijheid die wordt beperkt, maar over de vrijheid van een academicus die zich uitspreekt over onrecht. Die vrijheid wordt helaas wel beperkt.'

Wat moet er veranderen?

'Universiteiten moeten weer echte bolwerken van vrijheid worden – *Praesidium Libertatis*. Dat betekent dat je als universiteit niet moet wegduiken voor debat en moeilijke gesprekken, maar hiervoor juist een podium moet bieden. Ja, dat moet je ook doen als het schuurt. Juist dan.' ●

Imam Azzedine Karrat: 'Mijn foamenleving'

Op zondag 20 april organiseerden imams een demonstratie in Rotterdam tegen het geweld in Gaza. Vanuit rechtse hoek klonk al snel kritiek. Er zouden mannen met jurken door de stad lopen en dat op de geboortedag van Adolf Hitler. 'Je kan het als moslim eigenlijk nooit goed doen', zegt Azzedine Karrat, imam en medeorganisator.

● MAJORIE VAN LEIJEN

We ontmoeten elkaar in een koffietent niet ver van zijn kantoor in Capelle. Hij is inmiddels gewend met de media te praten, hij schuwt de publiciteit niet. Ook op sociale media laat hij regelmatig van zich horen. 'Ik geloof niet dat ik als imam alleen voor moet gaan in het gebed. Je bent in zekere zin een onderhandelaar van de gemeenschap. Je bent degene die het gesprek voert met moslims onderling, maar ook met de samenleving in bredere zin.'

Karrat is een typisch voorbeeld van een Nederlandse imam. Geboren in Marokko, opgegroeid in Nederland, waar hij ook zijn opleiding tot imam genoot, aan de Islamitische Universiteit Rotterdam. Hij zit op Instagram, schrijft columns en predikt, de ene week in de Essalam Moskee in Rotterdam-Zuid en de andere week in het Leidse Rijn Islamitisch Centrum. Zijn preken zijn altijd in het Nederlands en gaan vaak over actuele ontwikkelingen. 'Je wilt toch dat mensen je boodschap begrijpen?'

Maar eerst over de beruchte demonstratie in Rotterdam. Wat was voor jullie de reden deze te organiseren?

'Voor mij persoonlijk is het geweld in Gaza iets waarmee ik in slaap val en waar ik mee wakker word. Het eerste wat ik doe

als ik wakker word, is kijken of er misschien een lichtpuntje in de situatie is. Het houdt me bezig. Ik uit mijn frustraties, zorgen en verdriet tijdens mijn preken, maar dat is voor mijn gevoel niet genoeg.

'Ik droeg regelmatig bij aan verschillende demonstraties. Mijn collega's en ik vonden dat wij ook eens het initiatief moes-

laatst ook deelgenomen aan de demonstratie in Den Haag. Daar kwamen veel meer mensen op af. Toch was de reactie op deze demonstratie anders. Het werd georganiseerd door bekende organisaties. Behalve van Geert Wilders was er weinig kritiek.

'Onze demonstratie werd daarentegen heel anders geframed. Bij ons zou het zijn

'Je bent als imam ook een onderhandelaar van de gemeenschap'

ten nemen. We wilden daarmee onze zorgen laten blijken, maar ook een signaal afgeven dat moskeeën in staat zijn om mensen op straat te krijgen. En dat we dat niet zomaar doen, maar enkel en alleen wanneer het echt noodzakelijk is. Het was de eerste demonstratie namens imams in Nederland.'

En toen kreeg je gelijk de wind van voren.

'Ja, daar hadden we natuurlijk al rekening mee gehouden. Ik heb

gegaan om mannen met jurken die van alles en nog wat schreeuwden. Er zijn zelfs Kamervragen over gesteld en er werd een debat over gevoerd in de Tweede Kamer. Bij Vandaag Inside werd gesuggereerd dat we de demonstratie bewust hadden georganiseerd op de geboortedag van Hitler. Ik wist dit niet eens. Maar dit gebeurt wel vaker. Alles wat een moskee of een imam onderneemt, wordt onder een vergrootglas gehouden. Je kan het als moslim eigenlijk nooit goed doen.'

Is de rol van de imam in Nederland aan het veranderen?

'De rol van de imam is eigenlijk nooit gestopt met veranderen, ook in Nederland niet. In de jaren '80 en '90 vervulde de imam een hele andere rol dan nu. Toen was de imam vooral bezig met zijn functie in de moskee. Met mensen die overlijden, kraambezoek of ziekenbezoek.

'Er zijn imams die zich nog steeds beperken tot deze rol, maar er zijn ook imams die meer politiek georiënteerd zijn geraakt. Het imamschap is de laatste jaren flink uitgedaagd. Onder het mom van veiligheid worden uitspraken van imams regelmatig ter discussie gesteld. Media hebben het over zogenaamde 'haatimams'. Soms mogen imams niet komen spreken op evenementen, hoewel de rechter hier anders over denkt. Ik ben het ook niet altijd eens met die predikers, maar wat betekent vrijheid van meningsuiting als je iemand belemmert te spreken zodra je het niet met hem eens bent?

'Tegelijkertijd heeft dit ook een positieve ontwikkelingen met zich mee gebracht. Namelijk dat de imam zich bewuster is gaan uitspreken en bewuster is geworden van zijn positie en invloed op de maatschappij.'

Zit je daarom ook op sociale media?

'Ik heb een Instagram-account. Je merkt dat de gemeenschap tegenwoordig minder lokaal is georganiseerd. De Essalam Moskee in Rotterdam is een hele grote moskee waar elke vrijdag wel 3000 mensen op afkomen. Maar als ik

cus ligt op de Nederlandse

IMAM AZZEDINE KARRAT

Interview.

een post op Instagram plaats, bereik ik soms wel 20.000 mensen. Het een hoeft het ander niet uit te sluiten. Op deze manier kom ik ook in contact met mensen uit bijvoorbeeld Utrecht, Amsterdam en Amersfoort.

‘Daarnaast heb ik de Islam Omroep opgericht. Hier willen we onze visie op de wereld delen, niet alleen met moslims maar ook met niet-moslims. Initieel was het idee dat we met deze omroep terechtkwamen in de woonkamer van mensen. Maar zendtijd hebben we helaas niet gekregen. Dit komt vooral door verschillen binnen de moslimgemeenschap. Nu is het een online platform. We hebben nog steeds de ambitie om zendtijd te krijgen, maar de regels blijven veranderen en het publieke stelsel ligt op de schop, dat maakt het niet makkelijk.’

Ben je zelf meer op je woorden gaan letten?

‘Ja, absoluut. Ik heb me moeten ontwikkelen als imam. Ik heb theologie gestudeerd, maar dat maakt je nog geen imam. Ik ging direct na mijn studie werken bij de grootste moskee van Nederland en werd letterlijk in het diepe gegooid. Er werden op dat moment op verschillende plekken

aanslagen gepleegd. Toen stond opeens NOS voor de deur. Ik werd uitgenodigd bij talkshows en moest op verschillende plekken spreken. Hier was ik totaal niet op voorbereid.

‘Maar je maakt een bepaalde ontwikkeling mee. Ik ben misschien niet beter op mijn woorden gaan letten, maar ben me bewuster geworden van hoe ik dingen moet uitleggen en wanneer ik dat moet doen. Laatst zei iemand tegen mij: je bent feller geworden.

‘Een preek is een boodschap, het uiteindelijke doel is dat deze boodschap wordt overgenomen’

Maar ik ben niet veranderd in hoe ik denk, de tijden zijn veranderd. Ik roep bijvoorbeeld niet op tot dialoog over genocide in Israël. Nee, ik vind dat we meer kunnen doen.’

Spreek je je ook uit tegen de Marokkaanse overheid, die blijft samenwerken met de Israëlische regering?

‘Ik ben daar heel kritisch over. Deze samenwerking zouden we moreel gezien eigenlijk niet moeten tolereren. Er zijn andere landen die veel moediger optreden tegen Israël, zoals bijvoorbeeld Spanje of Ierland. Het is bovendien niet wat de Marokkanen zelf willen. Maar ik heb er geen invloed op en daarom ben ik er niet mee bezig. Ik ben bezig met Nederland. Mensen zeggen wel eens: je levert wel kritiek op het kabinet, maar niet op andere islamitische landen. Ik vergeet ze niet, maar ik leef daar niet. Mijn focus ligt op de Nederlandse samenleving.’

Je predikt altijd in het Nederlands. Waarom?

‘Voor mij is het eigenlijk heel vanzelfsprekend. Als je met iemand wilt communiceren, dan doe je dat gewoon in een taal die

de ander begrijpt. Een preek is een boodschap, het uiteindelijke doel is dat deze boodschap wordt overgenomen. Als je dat in het klassiek Arabisch doet, begrijpt hooguit de helft van de mensen wat je zegt, ongeacht de nationaliteit van de moskeeganger.

‘Ik denk dat alle moskeeën dat zouden willen doen. Het probleem is alleen dat niet iedereen die theologisch is opgeleid ook in Nederland is opgeleid of opgegroeid. Hierdoor beheersen ze de taal onvoldoende. Dat is jammer en dat verwijt ik de moskeeën wel. Je moet hierin investeren. Maar het is ook de persoonlijke verantwoordelijkheid van de imams. Je kunt als imam bijvoorbeeld een tweejarige cursus doen. Je kunt er iets aan doen.’

Een Nederlandse imamopleiding zou een oplossing kunnen zijn. Toch lukt het maar niet deze neer te zetten. Hoe komt dit?

‘Het huidige plan zal nooit werken, om de simpele reden dat het vanuit de overheid wordt geïnitieerd. De overheid heeft een bepaald idee van wat een imam zou moeten zijn, maar dat komt totaal niet overeen met de werkelijkheid. Een imam word je niet door een vierjarige opleiding theologie. Het is ook een relationeel proces dat je doormaakt. Je moet een gemeenschap hebben die jou vertrouwt. Je moet een band creëren met je omgeving. En daar moet je al aan werken tijdens je opleiding.

‘De overheid heeft een nogal seculiere benadering van de imam. Bovendien wordt de imamopleiding als een oplossing voor een probleem gepresenteerd. Moslims moeten onder controle worden gehouden. Het wordt niet eens vanuit het ministerie van Onderwijs geïnitieerd, maar vanuit het ministerie van Sociale Zaken. Maar dat is niet wat een imam doet. Een imam is er juist om zijn gemeenschap te beschermen.’ •

IMAN AZZEDINE KARRAT

LODY VAN DE KAMP

Rabbin en publicist.

Joden worden na de synagogedienst uitgescholden en soms zelfs bedreigd

Na afloop van de synagogedienst op de sjabbat lopen de bezoekers terug naar huis. Het is maar een klein gezelschap. Vroeger, vóór de Tweede Wereldoorlog, was dat anders. Toen waren er nog genoeg Joodse burgers in Amersfoort om ervoor te zorgen dat er iedere dag, 's ochtends en 's avonds, op zeven dagen in de week, synagogediensten konden plaatsvinden. Nu zorgen de leden van deze kleine Joodse gemeenschap er, onder leiding van hun rabbijn, voor dat er in ieder geval op sjabbat, de wekelijkse rustdag, 'sjoel' gehouden kan worden. Zo blijft het liefelijke gebouwtje in de oude Amersfoortse binnenstad in ieder geval als gebedshuis in gebruik.

Het is al langere tijd niet altijd een prettige wandeling. De ene keer zijn het kleine jochies die vanaf de schommel in de speeltuin het Joodse gezelschap uitschelden: 'Joden, Joden!' Een andere keer zijn het wat ouderen: 'From the river to the sea...' Een enkele keer is er zelfs sprake van een directe bedreiging. Voor de Amersfoortse sjoelgangers soms beangstigend, in ieder geval verre van aangenaam.

Vanaf twaalf september 2001 werd het voor veel van onze islami-

tische landgenoten ineens een stuk onaangener in ons land. De dag daarvoor vond in New York de aanslag op de Twin Towers plaats. Zodra de verantwoordelijkheid voor deze wandaad, tegelijk met andere aanslagen in de Verenigde Staten, door de terroristen van Al-Qaeda werd opgeëist, werd er ook meteen wantrouwend naar moslims in onze Nederlandse samenleving gekeken. De terroristen verschuilden zich met hun daad achter wat zij de islam noemden. Onmiddellijk werd verwacht dat moslims, die hier vanzelfsprekend helemaal niets mee te maken hadden, zich van deze aanslagen zouden distantiëren. En ja, als ze dat niet deden, kregen zij vaak het stempel van 'moslimterrorist' opgeplakt.

Datzelfde herhaalde zich drie jaar later. Op twee november 2004 werd de cineast en columnist Theo van Gogh door een jonge moslim op straat in Amsterdam doodgeschoten. Volgens de boodschap die de dader meegaf, was het een daad gesanctioneerd door de islam. Luid en duidelijk klonk ook deze keer de roep vanuit de samenleving dat goedwillende moslims zich openlijk moesten distantiëren. Tot grote ergernis en boosheid van de goedwillende islamitische burger in ons land, die werkelijk niets met dit soort misdaden te maken heeft.

En dan is het zeven januari 2015. In Parijs worden grote aanslagen gepleegd. Eerst op de redactie van het satirische blad Charlie Hebdo, waarbij twaalf doden vielen. Twee dagen later volgt een aanslag op een Joodse supermarkt. Ook daar vallen doden en gewonden. De verantwoordelijkheid voor deze terroristisch-islamitische aanslagen wordt eveneens in verband gebracht met Al-Qaeda. Opnieuw klinkt de roep richting het islamitische volksdeel in ons land om vooral te laten weten dat men niets van doen heeft met dit soort mensonterende ideologieën die tot zulke vreselijke gebeurtenissen kunnen leiden. Op sociale media verschijnen stickers met de tekst: 'Je suis Charlie, ik ben Charlie. Iedereen die ook maar een greintje compassie voelde met de slachtoffers van deze calamiteiten tooide zich met zo'n plaatje. 'Ik ben met Charlie en heb niets met dit soort moslimextremisme.'

Nou ja, iedereen? Anass niet. Hij zit achter zijn bureau. Een collega wijst hem op de button met 'Je suis Charlie' die de collega bij zichzelf heeft opgespeld.

'Waarom draag jij dit niet? Vind je dat die moslims daar in Parijs gelijk hadden?'

'Gelijk hadden? Hoezo?'

'Nou, als je je niet uitspreekt, hoor je als moslim vast tot diezelfde

club!'

Boos kijkt Anass zijn collega aan. 'Ja, ik ben moslim. Ja, ik ben ook religieus. Ook ik bid vijf keer per dag en eet halal. Maar met dit soort moordenaars die misdaden plegen in de naam van mijn geloof heb ik helemaal niets. Begrijp je!'

De collega schudt zijn hoofd. 'Als je er niets mee hebt, en niet mede verantwoordelijk wilt worden gehouden, moet je dat ook tonen.'

Joodse burgers in Amersfoort lopen van de synagoge naar huis. Bijna elke week worden zij lastiggevallen of soms zelfs bedreigd. Omdat zij er Joods uitzien, vinden die knulletjes in de speeltuin dat zij bij Israël, bij Gaza, bij Palestina horen. En dus mag je ze uitschelden. En niet alleen die kleine knulletjes, maar ook volwassen kerels met hun roep om 'Free Palestine.' En die roep wordt niet in de richting van Israël gedaan, maar in de richting van de Amersfoortse synagogebezoekers, die, mogelijk vanwege hun traditionele kledij, medeverantwoordelijk worden gehouden voor wat zich afspeelt in het oorlogsgebied rond het Israëlisch-Palestijns conflict.

Ooit waren het moslims die zich moesten verantwoorden en afstand moesten nemen van wat anderen in naam van hun ideologie deden. Nu is het andersom. •

Kunstenaar Marcel Pinas wil bijdragen aan de toekomst van Suriname

Op buitenexposities in Amsterdam en Den Haag is kleurrijk werk van de Surinaamse kunstenaar Marcel Pinas te zien. 'Alles wat ik doe en maak, is voor de toekomst van mijn land.'

MARCEL PINAS. BEELD: WEST DEN HAAG

dragen aan de toekomst

● GERALDINA METSELAAR

Hoe moet de toekomst van Suriname eruitzien? Het is een prangende vraag, waarmee de 54-jarige Surinaamse kunstenaar Marcel Pinas zich al langere tijd bezighoudt. Ook kan hij er een voorstelling bij maken. Bovendien is hij weleens gevraagd om zijn rol te pakken in de politiek. Hij heeft er keurig voor bedankt. 'Met kunst kan ik veel meer bereiken, dan met politiek', meent hij. 'Kunst gaat over ons en onze voorouders. Onze afkomst en verhalen zijn onze toekomst', aldus Pinas.

'Onze verhalen zullen klinken als een lied dat je voor het eerst hoort. En misschien dat je nog een paar keer naar dat lied moet luisteren om te begrijpen wat er wordt gezongen. Maar na verloop van tijd ga je het herkennen.' Als geen ander weet Pinas dat het een kwestie is van een lange adem, voordat mensen het oorspronkelijke verhaal van Suriname gaan zien in al z'n verschijningsvormen. De kunstenaar heeft daar de afgelopen jaren keihard aan gewerkt en geeft zichzelf nog zes jaar om zijn doel te bereiken. Marcel is een man met een missie. 'Alles wat ik doe en maak moet bijdragen aan de toekomst van mijn land Suriname. Dat kan alleen als je weet wie je bent en wat je doet. Ik ben trots op wie ik ben. Ik blijf gefocust. En nee, een politieke loopbaan ambieer ik echt niet', zegt Marcel vastberaden.

De kunstenaar is geboren in het binnenland van Suriname, in Pelgrim Kondre in het district Marowijne als nakomeling van de marrons, afstammelingen van gevluchte zwarte slaven. In zijn schilderijen en installaties ver-

'Ik ben trots op wie ik ben'

werkt de kunstenaar voorwerpen die een relatie daarmee hebben – de boomstamkano, stukken van peddels, stoffen, olielampen en lepels. Net als symbolen die de bedreigde culturen kenmerken. Zoals het Afaka-schrift van zijn voorvaderen. Het Afaka, een geheimtaal, werd rond 1910 ontwikkeld voor het Aukaans, een creoolse taal in Suriname. De naam van het schrift komt van de maker, Afáka Atumisi, een Aukaanse marron. 'Met het Afaka schrift kon men onderling met elkaar communiceren. Jongeren leerden zo over hun afkomst', vertelt Marcel. 'Vertel wie we zijn en waar we vandaan komen. Zo zal de toekomst van Suriname eruit gaan zien.'

Aandacht

Als klein jongetje keek hij aandachtig hoe de marrons hun boten beschilderden. Het inspireerde hem ook tekeningen te gaan maken. Tegelijk was Marcel onhandelbaar. Zijn moeder was druk met het grote gezin en had weinig tijd voor hem. 'Dan ga je blijkbaar kattenkwaad uithalen, waardoor je wel die aandacht krijgt die je nodig hebt', zegt de kunstenaar met een grote grijns. Het gevolg was dat zijn moeder hem naar het internaat stuurde. Daar had hij de tijd van zijn leven.

Er werd aan hem voorgelezen, sprookjes als Assepoester en hij kreeg cadeautjes. 'Knikkers, zweefvliegtuigjes. Ik werd vertroeteld op het internaat. Het ging goed met mij', stelt Marcel. 'Het is zo belangrijk dat kinderen onverdeelde aandacht krijgen. Daardoor kunnen ze zich ontwikkelen en leren wie ze zijn en wat ze willen.'

Na de middelbare school meldde Marcel zich bij de universiteit in Paramaribo. Hij koos voor een technische studie, zodat hij aan het werk kon in de mijnbouw voor Suralco. Een Surinaamse producent van bauxiet en aluinaarde in Moengo. Marcel kreeg er bij toeval les van de vrouw van kunstenaar Jules Chin A Fung. 'Zij herkende mijn artistieke talent en raadde mij aan naar de kunstacademie te gaan. Dat heb ik gedaan. 's Ochtends zat ik te blokken op technische vakken en 's middags

van Mondriaan of Monet', vertelt hij, 'Met andere woorden geen Westerse kunst, maar Surinaamse kunst.'

De vraag is hoe je die beeldtaal ontwikkelt als je alleen maar die westerse kunst voorbij ziet komen. Het is als dat lied dat je herkent, maar wel vaker moet horen voor je het begrijpt. Zo zou het ook met Surinaamse kunst moeten zijn. Aansluitend heb ik nog een paar jaar gestudeerd aan de Rijksacademie van beeldende kunsten in Amsterdam. Daar realiseerde ik me dat ik terug moest naar Suriname naar Moengo. Mijn inspiratie en beeldtaal vond ik in onze cultuur. Met mijn kunst wil ik iets toevoegen aan wat er al bestaat in de wereld. Dat is geen kopie van Mondriaan, geen klassieke westerse kunst, maar een aanvulling op de erfenis die onze voorvaderen ons hebben nagelaten.'

'Mijn inspiratie en beeldtaal vond ik in onze cultuur'

Hoop voor toekomst

Zonder slag of stoot verliep Marcel's missie niet. Samen met jong en oud zet hij zich in om de overgebleven kennis van zijn land te behouden en vast te leggen. In 2009 richtte hij Stichting Kibii op. Een organisatie met de focus op kunst, muziek, dans en theater in Moengo, in het district Marowijne in het noordoosten van Suriname. Daarnaast opende hij de Tembe Art Studio in het voormalige zie-

ging ik naar de Nola Hatterman-kunstacademie in Paramaribo. Op mijn 26ste ben ik gestopt met die technische studie. Voor mijn gevoel kon ik meer bereiken met kunst. Men verklaarde mij voor gek. Ik ging naar het Edna Manley College of Visual and Performing Arts op Jamaica.' Daar had Marcel het zwaar. Zijn kunstdocenten dwongen hem op zoek te gaan naar zijn eigen beeldtaal. 'Het mocht vooral geen kopie worden

kenhuis van Moengo. Marcel: 'In het centrum krijgen wekelijks kinderen kunstlessen, muziek, dans en toneel. Door kunst en cultuur kun je je ontwikkelen en een bijdrage leveren aan onze samenleving. Het delen met elkaar is fijn en geeft hoop. Hoop voor de toekomst.'

De uitwisseling van internationale kunstenaars, die er telkens als artist-in-residence rond de drie maanden verblijven, staat centraal.' In de buurt van de Tembe Art Studio wordt bovendien het Marowijne Art Park geopend, dat gaandeweg groeit. De artists-in-residence schenken stuk voor stuk een kunstwerk aan het Marowijne Art Park. In 2011 opent Stichting Kibii ook nog het Contemporary Art Museum Moengo, het eerste museum voor hedendaagse kunst in Suriname. En in 2013 organiseert Marcel voor het eerst het Moengo Festival. Een jaarlijks fes-

ters moesten het met nog veel minder doen. Op deze manier kan ik wel volledig mijn eigen koers volgen en doen waarin ik geloof. Ik lever kritiek op het systeem en dat willen ze niet. Wat ik wil, is dat men respect heeft voor onze manier van leven in en met de natuur. Ik heb ook respect voor de ander. Wij verschillen van elkaar, maar dat betekent niet dat de een meer of minder is. Ik werk wat dat betreft tussen twee werelden. Het dorp waarin ik leef, is een hechte gemeenschap. Als hier's avonds een kind alleen over straat loopt, bemoeit iedereen zich ermee. Als in Paramaribo's avonds kleine kinderen over straat lopen, is er een enkeling die zijn hoofd omdraait. Dan denk ik, ga elkaar helpen, met elkaar delen en niet elkaar vermoorden.' Met zijn sierradenlijn Boipili financiert hij sociale projecten en de Tembe Art Studio. Als Marcel

'In 2018 bezochten meer dan twintigduizend het festival het Moengo Festival'

tival voor muziek, theater, dans en beeldende kunst. In 2018 bezochten meer dan twintigduizend het festival. Als het aan Marcel ligt, worden dat er nog veel meer. Hij nodigt mensen van over de hele wereld uit het festival te komen bezoeken.

Tussen twee werelden

'We doen alles zonder financiële steun van de overheid', reageert Marcel. 'Dat is oké. Mijn voorou-

kort in Nederland is voor het Open Paviljoen op het Voorhout, verbaast hij zich over de enorme afstand die er nog altijd bestaat tussen mensen. 'Misschien moeten daarom velen naar het Moengo Festival komen, om te zien hoe het ook kan.'

Op uitnodiging van kunstinstituut West Den Haag werd Marcel gevraagd een kunstwerk te maken voor het Open Paviljoen. Bij West Den Haag ligt dit jaar de focus op

'Ik heb een keuze! Dat hadden mijn voorouders niet'

Suriname: een land dat onlosmakelijk verbonden is met het heden en verleden van Nederland. 'Ik maakte schilderijen voor de vloer van het Open Paviljoen. Hoewel mensen misschien commentaar gaan leveren dat mijn werk op de vloer ligt en iedereen erover heen kan lopen. Het is goed. Ik had ook nee kunnen zeggen.' Marcel moet lachen. 'Ik heb een keuze! Dat hadden mijn voorouders niet. Als zij nee zeiden, werden ze afgeranseld.' Het Open Paviljoen biedt ruimte voor culturele uitwisseling en kritische reflectie in een internationale stad als Den Haag. Directeur Marie José Sondejker van West

Den Haag vindt het Open Paviljoen overigens meer dan een podium: 'het is een denkruimte in de stad, ontstaan vanuit de filosofie van West. We onderzoeken namelijk hoe kunst kan bijdragen aan een inclusieve, rechtvaardige en leefbare wereld. Dat is zonder meer iets wat Marcel aanspreekt.' Geïnspireerd door denkers als Chimamanda Ngozi Adichie en Édouard Glissant is het programma samengesteld in samenwerking met een uiteenlopend netwerk van makers, denkers en bewoners. Er is plaats voor zowel professionele als amateurkunst, voor verdieping én voor persoonlijke verhalen. •

Diversiteit en identiteit

Samen met verschillende organisaties toont het Open Paviljoen de komende maanden een veelzijdig programma dat zich richt op diversiteit, identiteit en nieuwe vormen van samenleven. Met de doorlopende programmering in de voormalige ambassade en het Open Paviljoen brengt West hedendaagse kunst naar het centrum van Den Haag, maar creëert het ook ruimte voor gastvrijheid, dialoog en een gezamenlijke verbeelding van een andere wereld. Naast de vloer van het Open Paviljoen is er werk van Marcel Pinas te bewonderen bij ARTZUID Amsterdam. ARTZUID is dé Sculptuur Biënnale van Nederland. Iedere twee jaar staan er vier maanden lang vijftig spraakmakende beelden op de Apolloslaan en Minervalaan in Amsterdam Zuid. ARTZUID maakt kunst gratis toegankelijk voor iedereen. De negende editie van de Amsterdam Sculptuur Biënnale ARTZUID vindt plaats van mei t/m september 2025.

ABDELKADER BENALI

Schrijver.

Ze komen onze kant op. Waar moeten ze anders naartoe?

Teheran staat in brand. Tel Aviv staat in brand. Wat vorige week nog onwaarschijnlijk leek, is deze week de normaalste zaak van de wereld geworden. Ik lig gekluisterd aan de telefoon, waar ik een schier eindeloze stroom van nieuwsberichten scroll. Wat kan ik anders op dit moment doen? Met elke bom die valt, zie ik de hoop wegglijpen. De hoop voor ons wereldbewoners om ooit nog een keer mee te maken dat er een stabiel Midden-Oosten komt.

De oorlogshandelingen roepen een bitterzoete herinnering op. Op de dag dat Amerika Irak binnenviel, zat ik in de trein naar de boekenbeurs van Parijs, voorjaar 2004. Nederland was gastland, de Thalys zat vol Nederlandse schrijvers. Frankrijk wenste onder leiding van Jacques Chirac geen onderdeel uit te maken van de inval. De Amerikaanse neocons zouden de vrijheid brengen. Een standbeeld van Saddam Hoessein werd omvergetrokken, omstanders koelden hun woede op het regime op de gevallen moloch.

De propaganda waarmee het Westen verleid wordt de bommen op Teheran te rechtvaardigen, is copy-paste van wat er toen ook

**‘We zitten gevangen in een cyclus
van haat en vergelding’**

werd gezegd: jullie zullen ons dankbaar zijn, er liggen massavernietigingswapens. Uur U is aangebroken, ook toen de clichévergelijkingen met Hitler en de Tweede Wereldoorlog. Irak wordt een baken van mensenrechten, alles komt goed. Je kon argumenteren wat je wilde in die dagen, de idee dat dit de mogelijkheid was om werkelijke verandering in het Midden-Oosten te bewerkstelligen, mocht niet verlopen gaan.

En net als de ayatollah nu, werd Saddam Hoessein ook in de gematigde media als een nietsontziende dictator neergezet, en net als nu gelooft men dat het elimineren van leiders zal leiden tot duurzame verandering. Irak veranderde in chaos. Er kwam een vluchtelingenstroom op gang en het leidde

ertoe dat dictators in de regio hun bevolking nog meer gingen onderdrukken. Het creëerde een machtsvacuüm waaruit ISIS kon ontstaan, met als gevolg miljoenen vluchtelingen. En waar gingen die vluchtelingen heen? Naar Europa. Niet naar Amerika. Ze stapten op bootjes. Maakten dat ze wegwamen om aan te spoelen in het dichtstbijzijnde continent. Vluchtelingen die opgevangen moesten worden, die een dak boven hun hoofd nodig hebben, die een nieuw bestaan moeten opbouwen.

Ik heb geen glazen bol. Wel ben ik bang dat de oorlog met Iran zal leiden tot chaos die opnieuw miljoenen zal doen besluiten de tas te pakken. En ze zullen onze kant op komen. Waar moeten ze anders naartoe? De uitval van de oorlog met Iran kan Irak op scherp zetten.

Zijn wij als Europa klaar om de komende 25 jaar de prijs te betalen voor wat er op dit moment in het Midden-Oosten gebeurt?

Europa worstelt al met het vraagstuk van de migratie; en die vluchtelingenstromen kunnen alleen maar negatief uitpakken voor de migranten die proberen in Europa hun weg te vinden. Uiteindelijk zijn het de rechts-populistische partijen die garen spinnen bij de inval in Iran. In die zin heeft Israël een heel bataljon aan toekomstige Wilders en Orbáns gecreëerd die op de haatdragende trom van xenofobie zullen slaan. Extremistische partijen die de wanhopige Europese bevolking voeden met angst voor moslims, waarvan de meesten moslims zullen zijn.

We zitten gevangen in een cyclus van haat en vergelding. Het drijft ons nog verder uit elkaar. We mogen geen rust kennen. We moeten altijd op onze hoede zijn. De sociale vrede is aan stukken. We moeten geloven dat het altijd oorlog is.

De hoop die aan de horizon gloort, is dat de miljoenen vluchtelingen misschien meer dan wij in de pacifistische kracht van democratie geloven. Omdat ze hebben gezien waartoe de giftige cocktail van militaire macht en eigenrichting toe kan leiden. •

Schrijver Joris van Os: 'Uitgevers kleur bent'

Het was een literaire rel: het bejubelde manuscript van Joris van Os werd afgewezen toen bleek dat hij zich had voorgedaan als een Marokkaanse vrouw. Volgens hem deed hij dat om de oneerlijkheid in de uitgeefwereld te laten zien. 'Ik ben juist vóór nieuwe stemmen, maar kijk wel naar de inhoud.'

● EWOUT KLEI

Omdat hij ontdekte dat uitgevers vaak meer geïnteresseerd zijn in de identiteit van de auteur dan in het manuscript, deed de 49-jarige schrijver en columnist Joris van Os zich voor als de fictieve Marokkaans-Nederlandse schrijfster Sadiqa Almakhadie. Het resultaat loog er niet om. Waar Van Os nogal eens te horen kreeg dat hij geen mediahaakje had, daar rolden uitgevers voor Almakhadie de rode loper uit. Uitgeverij Thomas Rap wilde zelfs een roman van haar uitbrengen.

Aanleiding voor zijn transitie waren onder meer literaire borrels in Amsterdam, waar Van Os van uitgevers hoorde dat ze naarstig op zoek waren naar 'exootjes'. Al eerder had hij met succes onder een vrouwelijk pseudoniem aan een schrijfwedstrijd meegedaan, dus het idee van een maskerade was niet nieuw voor hem. Maar ditmaal was het experiment ook een statement.

Toen hij zich uiteindelijk bij Thomas Rap bekendmaakte als de man achter Sadiqa sloeg de sfeer snel om, aldus van Os. Een stagiaire beschuldigde hem van 'culturele toe-eigening', en het aanvankelijk zo enthousiast ontvangen manuscript werd alsnog afgewezen. Van Os, die van zijn ervaringen verslag deed in *Het Financieel Dagblad*, schreef dat de uitgever hem mailde dat ze alsnog teleurgesteld waren in de misleiding. 'Had hij zich gewoon onder

zijn eigen naam gemeld', schreef de redactie, 'wat hij bij ons nooit gedaan heeft, dan hadden we graag verder gesproken, maar uitgeven is een kwestie van wederzijds vertrouwen, zonder dat je voortdurend op je hoede moet zijn, en dat zit er met deze auteur niet in.'

'Dat is natuurlijk wel waar,' zegt Van Os. 'Misleiding in de literatuur kan echt niet. Vandaag nog hoorde ik dat de thrillerschrijver A.C. Porter in het echt gewoon Arjan

moest je een hippe vent zijn. Daarna een aantrekkelijke vrouw. Nu staan uitgevers voor je in de rij als je 'van kleur' bent. Dit doen ze niet altijd uit idealistische overtuiging, maar omdat iets goed in de markt ligt. Dat vind ik een beetje onoprecht.'

Het stoort hem niet dat er ruimte komt voor nieuwe stemmen. Integendeel, daar pleit Van Os juist voor. 'Hoe meer verschillende stemmen hoe beter. Het ver-

op de troon blijft zitten. Het is altijd de ander die plaats moet maken.'

Polarisatievirus

Joris van Os had niet verwacht dat zijn experiment zo veel stof zou doen opwaaien. Maar ook merkte hij hoe de verschillende media met zijn verhaal aan de haal gingen. 'Iedereen maakte er zijn eigen verhaal van', zegt hij met milde verbazing. 'Tekenend voor het medialandschap van nu.'

Media als *NRC*, *de Volkskrant*, *One World* en *De Groene Amsterdammer* negeerden Van Os' literaire stunt. Andere, rechtse, media als *GeenStijl*, *De Telegraaf* en *PowNed* berichtten wel over de rel. Dit had Van Os deels zien aankomen. Zijn interview met *PowNed* had hij daarom zelf ook opgenomen, als voorzorg. 'Kijk, ik wist dat ze hier hun eigen ideologische draai aan zouden geven. Dat idee dat ik opkwam voor de witte man of iets dergelijks, dat probeerde ik al meteen de kop in te drukken. Ergens in het interview riep ik: 'f*ck witte mannen', maar dat hebben ze eruit geknipt. Het is een platte droefenis waar de honden geen brood van lusten.'

Dat de verschillende media zo voorspelbaar reageerden, komt volgens Van Os door het 'polarisatievirus'. 'Veel mensen in de media zijn niet meer geïnteresseerd in feiten. Het draait om het grote ideologische gelijk, dat ze delen met gelijkgestemden uit dezelfde ideologische bubbel en dat ze gelijkstellen met de waarheid. Andersdenkenden hebben niet alleen ongelijk maar zijn ook moreel fout. Als je zo in het leven staat dan doen details en feiten er niet mee toe. Je bent zo verheven

'Eerst moest je een hippe vent zijn.
Daarna een aantrekkelijke vrouw'

Alberts heet. Wat een verlakkerij. Het wederzijdse vertrouwen zit er duidelijk niet in met deze auteur.'

Witte man

In 2020 kreeg hij het idee om de uitgeefwereld een veeg uit de pan te geven. Niet met het doel om een boek gepubliceerd te krijgen, maar om iets bloot te leggen. 'Er was een redacteur die letterlijk zei: een witte man kan ik niet in de markt zetten.'

Van Os, die al een tijd rondhangt in literaire kringen, ziet dat de wensen van uitgevers in de loop der tijd zijn verschoven. 'Eerst

groot de kans dat je boeken leest met nieuwe inzichten, nieuwe wijsheden, nieuwe schoonheden, kortom, dingen die je niet al duizend keer hebt gelezen. Maar kijk dan wel naar de inhoud, dat is wat ik bepleit. Hoe kinderlijk simpel kan een boodschap zijn en toch nog verkeerd begrepen worden?'

Dan is het ook nog een kwestie van *Practice what you preach*. Uitgeverijen schermen met diversiteit, maar intussen blijft hun eigen redactie overwegend wit. 'Het stoort me als de haveremelkelite hoog van de toren blaast over inclusie, maar vervolgens gewoon

staan in de rij als je van

SCHRIJVER JORIS VAN OS

‘Andersdenkenden hebben niet alleen ongelijk maar zijn ook moreel fout’

en verlicht dat je hoe dan ook aan de goede kant van de geschiedenis staat. De ander is automatisch zó abject dat je je niet meer in zijn argumenten hoeft te verdiepen. Het doet iets met je hersenen, die tweespalt.’

Maar is Van Os niet bang dat hij door zijn stunt zijn eigen glazen heeft ingegooid, en misschien nooit meer aan de bak komt als schrijver? ‘Dat maakt mij eigenlijk niet zo uit. Wil je tegenwoordig succesvol zijn, dan moet je een kant kiezen. Maar juist nu zijn er kantloze mensen nodig, mensen die blijven nadenken, blijven twijfelen, blijven zoeken. Gelukkig staat *Het Financieele Dagblad* bui-

ten de polarisatie, vandaar dat ik daar een column heb.’

Lezers reageren verdeeld op zijn *FD-columns*, vertelt Van Os. ‘De ene briefschrijver vindt mij een eng-rechts mannetje, de ander noemt mij een linkse ruggengraatloze weggijker.’ Zijn grap met Sadiqa Almahadie leverde vergelijkbare reacties op. ‘U bent zeker ook voor Israël’, beet iemand hem boos toe. ‘Je wordt meteen in een kamp geduwd; er worden je standpunten toegedicht die je helemaal niet hebt. Vandaag de dag ben je er maar twee stappen van verwijderd om iets verkeerd over Gaza te zeggen, ook al heb je het niet eens over Gaza. Het is een afschuwelijke

oorlog hoor, daar niet van. Maar elke oorlog is afschuwelijk. Waarom dit nu juist zo'n splitszwam is, heel merkwaardig. De emotie waarmee mensen een kant kiezen. Gaat het nog wel over Gaza, denk ik weleens. Compassie kan soms opvallend venijnige vormen aannemen.' Van Os realiseert zich: 'Zie je, ook nú hebben we het weer over Gaza. En het ging niet over Gaza, het ging erover dat uitgevers te wit zijn.'

Nuance in de beklagdenbank

Soms moet je partij kiezen, zegt Van Os. 'Maar in de regel is het goed om – al is het maar kortstondig – de partijen te overstijgen. We leven niet in de jaren dertig van de vorige eeuw, waar de nazi's duide-

lijk het aanwijsbare kwaad waren. De werkelijkheid van nu heeft vele grijstinten. Maar je wordt tegenwoordig bijna gedwongen om zwart-wit te denken. Nuance zit in

de beklagdenbank. Als ik het met iemands doelen eens ben, maar niet per se met de methode waarmee hij dat doel probeert te bereiken, dan bevind ik mij opeens in het vijandelijke kamp.' Van Os denkt na: 'Neem nu woke. Vergis je niet, woke is geen ideologie, het is een methode. We willen allemaal naar een wereld zonder discriminatie, daarin onderscheidt woke zich niet. Het onderscheidt zich uitsluitend in de wijze waarop het die wereld tracht te realiseren. En die wijze lijkt mij soms wat contra-productief. Als je mensen met een andere mening stevast uitmaakt voor fascist, racist en seksist, dan loop je het risico dat je ook gematigde stemmen naar de overkant jaagt.'

Zelf stemt Van Os al zo'n dertig jaar SP, vertelt hij. 'Linkser dan dat kun je in Nederland bijna niet zijn, toch? Of is de SP niet links meer? Ik moet me daar eens in verdiepen'. Niettemin krijgt hij nu een rechts stempel opgeplakt. 'Zodra je kritisch bent op links, ben je meteen rechts. Of zelfs extreemrechts. En omgekeerd.' Van Os trekt zich echter niets van deze kritiek aan. 'Ik ben weliswaar een Os, maar ik laat mij niet voor een karretje spannen.'

Het blijft een uitdaging om geen partij te kiezen. Veel journalisten en columnisten nemen een steviger positie in. Soms doen ze dit omdat ze echt radicaliseren,

anderen doen dit uit opportunisme, omdat dit gewoon meer oplevert, observeert Van Os. 'Partijdigheid wordt beloond. Als je een kant kiest gaan er deuren voor je open. Maar je bent ook in een fuik gezwommen. Je moet aan je de juiste kant blijven staan en partij blijven kiezen, op straffe van excommunicatie. Dat geldt voor links, maar eveneens voor rechts. Er is een bepaalde angst voor de ideologische overzijde, je merkt dat in de manier waarop mensen elkaar uit de weg gaan. Alsof ze bang zijn dat andermans mening besmettelijk is. Carl Jung zei het al: 'Fanatisme is slechts overcompensatie voor verborgen twijfel.'

Talkshows willen vuurwerk

De auteur weet hoe het polarisatiespel gespeeld wordt. Hij werkte ooit in de media als programmamaker en woonde talkshows bij. Op de redactie hoorde hij iemand zeggen: 'We gaan vlammen vanavond!' Deze uitspraak was veelzeggend. 'Hoe krijg je vlammen? Door olie op het vuur te gooien. Talkshows nodigen standaard de meest karikaturale tegenstanders in elk debat uit in de hoop dat ze met elkaar op de vuist gaan. Ze willen vuurwerk, geen inhoudelijk gesprek.' Onlangs belden *Jinek* en *Bar Laet* Van Os, na zijn actie met Sadiqa Almahadi. Maar uiteindelijk mocht hij toch niet op televisie komen. 'Misschien was ik uiteindelijk te genuanceerd, ik weet het niet.'

Toch blijft Van Os geloven in het belang van twijfel, nuance en het ontmaskeren van ideologisch denken. 'Iemand moet het doen', zegt hij. 'Juist nu. We hebben wokisme een tijdje geprobeerd, nu is het tijd voor het jorisme, waarin iedereen zich weer gaat realiseren dat we allemaal scherven zijn van dezelfde versplinterde kosmische vaas. Maar dan wel graag met ironie. Want dat werkt het effectiefst.' ●

SCHRIJVER JORIS VAN OS

TINEKE BENNEMA

Journalist en historicus.

Wat gebeurde er met de beelden van Maccabi-hooligans?

Het verhaal over de verdwenen beelden van Maccabi-hooligans, die door het Amsterdamse vervoersbedrijf GVB zouden zijn gewist, deed me denken aan het weggemoffelde filmrolletje uit Srebrenica, de gewiste sms'jes van Mark Ruttes Nokia en de zoekgeraakte Hawaïa-video. Die sluiten natuurlijk ook weer aan bij de oudere Hollandse tradities van het in een diepe lade met veel stof schuiven van de Excessennota, de oorlogsmisdaden tijdens de zogenaamde 'Politionele Acties', en de ontkenning van de feiten van ons slavernijverleden.

Volgens de NOS zou het GVB 'de beelden eerder [hebben] gewist dan gebruikelijk door het vervangen van opnameapparatuur.' Ik vroeg zowel het GVB als het OM om nadere uitleg. Alleen spreken de antwoorden elkaar tegen. En het OM en het GVB wijzen naar elkaar.

Voor de achtergrond: de rellen begonnen op 7 november, toen Israëlische hooligans van Maccabi Tel Aviv in Amsterdam Palestijnse vlaggen van gevels haalden, mensen lastigvielen op straat, een taxichauffeur en zijn wagen aanvielen en racistische leuzen over Gaza scandeerden. De nachtelijke tegen-

aanval die werd ingezet door jongeren liet een lelijke klopjacht zien, met hier en daar antisemitische beweegredenen, die Amsterdam de hele week bezighield en tot ver over de grenzen tot verontwaardiging leidde – ook in Israël, uiteraard.

Volgens een woordvoerder van het OM ontving het op 14 november aangiften van twee vrouwen over 'molest', fysiek geweld en bedreiging, door de hooligans. Maar het OM kon niet tot vordering van de beelden overgaan, omdat het GVB deze beelden al had gewist op 12 november. Dat wil dus zeggen: binnen vijf dagen nadat de rellen plaatsvonden.

Op mijn vragen legt het GVB mij het protocol uit van dataopslag: 'GVB bewaart camerabeelden van vaar- en voertuigen als er geen incident is geweest, minimaal 24 uur en maximaal 7 dagen. Beelden van gebouwen, terreinen, metrostations en haltes worden maximaal 28 dagen bewaard.' Daarmee zijn de beelden dus wél degelijk te vroeg gewist, ook al omdat er wél een 'incident' is geweest, en handelt het GVB dus in strijd met het eigen protocol.

De woordvoerder stelt ook dat het eerdere verhaal over de vernieuwde apparatuur niet klopt: 'De recorders zijn vervangen, maar dat

staat los van deze situatie.'

En ten slotte geeft het GVB juist het OM de schuld, omdat het OM 'de beelden niet heeft gevorderd en er is geen verzoek gekomen om ze veilig te stellen.' Onder dat citaat staat een onderstreping: de verantwoordelijkheid, c.q. hete aardappel, wordt doorgeschoven naar het OM en de politie.

Er is dus, volgens haar, door niemand gewist: 'computer said yes' en haalde alles door de digitale shredder.

Dat het OM de beelden niet heeft gevorderd, komt niet omdat het dat niet heeft gevraagd, maar omdat het GVB ze niet meer had, stelt de OM-woordvoerder daar tegenover. Er was daarom 'geen bewijsbare zaak' meer. En daarom was het OM genooddacht de aangiften van de twee vrouwen te seponeren, zoals het dit weekend bekendmaakte.

Maar hoe zit het dan met de andere overtredingen van de hooligans? Er circuleren genoeg video's met beeld en geluid op sociale media. Ook de video van de NOS toont ze vol in beeld en geluid, waarop we duidelijk herkenbaar 'fuck de Arabs' horen schreeuwen en racistische leuzen over Gaza. Vinden we het oké dat dat gebeurt in onze hoofdstad? Waarom hebben politie en OM hierop niet snel

actie ondernomen, terwijl ze de regels voor dataopslag kennen? Er loopt alleen nog de zaak van de gemolesteerde taxichauffeur.

Ik vind het uitermate onbevredigend dat de aanleiding tot de rellen, de zich misdragende Israëlische hooligans, vrijuit gaan. Het feit dat er verschillende verklaringen worden afgegeven over het wissen van beelden en dat het OM en het GVB elkaar de schuld geven, is genoeg reden tot achterdocht over de intenties van de autoriteiten. Vinden ze het nog steeds moeilijk om kritiek op Israël's te uiten? Hebben ze, onder druk van de Nederlandse politiek of uit Israël, de vervolging van racistische, agressieve burgers, slash Israëlische soldaten, laten versloffen?

Op de site van het OM lees ik dat het als belangrijke taak heeft, onder andere: 'dat daders een passende straf krijgen, dat slachtoffers en nabestaanden het gevoel hebben dat er iemand naast hen staat en dat de samenleving voelt dat het recht bij het OM in goede handen is.' Wie er ook eindverantwoordelijk is in dit geval, de Amsterdamse autoriteiten hebben de slachtoffers juist geen recht gedaan. Sommige mensen komen met wangedrag weg in onze hoofdstad. •

TAYFUN BALCIK

Journalist en historicus.

Eindelijk echt vader

De laatste keer dat ik 'vader Tayfun' werd genoemd, was op de schoolbankjes, toen ik daar zat met een donzige, maar wel al volgroeide snor, die ik allang had moeten scheren. Vanaf 3 havo, toen de belhamels en pestkoppen van de brugklas en de tweede het pand al hadden verlaten, was ik een beetje de Turkse burgemeester van de klas geworden. Leraren zetten mij soms in om de orde te herstellen in de klas. Daarna kon ik met mijn witte docenten weer onderhandelen over de cijfers. 'Hoezo gaat er een half punt af bij zo'n minuscuul streepje (een apostrof bij Frans)?', kan ik me nog horen zeggen tegen onze jonge docente Frans, waar alle jongens op school het over hadden.

Toen ik zulke fratsen uithaalde bij mijn Surinaams-Nederlandse docente Engels, woog ze me eens van top tot teen en zei keihard: 'Wat zie jij er eigenlijk woest uit? Ga zitten.' De klas proestte het uit en ik lachte maar mee. Het was een mooie, harmonieuze tijd op het Hervormd Lyceum West. De naam van de school herinnert aan de tijd dat Nieuw-West als administratieve benaming nog niet bestond.

Vijfentwintig jaar later ben ik

dan eindelijk echt vader geworden. Véél te laat, en niet alleen naar Turkse maatstaven. De gemiddelde leeftijd voor mannen in Nederland is ongeveer 33 jaar. Hoewel ik lange tijd geen kinderen wilde en ook niet wilde trouwen, was ik met mijn allochtonenbestaan er simpelweg economisch niet klaar voor. De bovenbouw (het verstand, de cultuur) rationaliseert vaak de toestand van wat vanuit de onderbouw (de materiële en economische basis) mogelijk is. Zo had de goede oude Karl Marx al gedetermineerd. Deze theorie werd voor mij het vaakst bevestigd door topvoetballers die al op jonge leeftijd trouwden en kinderen kregen. Tja, ze hebben genoeg geld en zijn volledig gefocust op hun carrière. Een stabiele basis is fundamenteel voor voortplanting.

Met de toenemende ongelijkheid in ons land zullen er vast veel Nederlanders zijn met gefrustreerde of uitgestelde kinderwensen. Het is immers een duur grapje om ouder te worden. Je moet ten eerste een partner vinden. Dat kost geld. Daarna een woning, hetgeen inmiddels een luxeproduct is geworden. En wil je in een ziekenhuis je kind baren, dan moet je honderden euro's neerleggen, als het niet medisch is. En dan heb ik alle kosten voor de baby-uitzet

(waarvan mijn vrouw vindt dat ik daar niet voldoende aan heb bijgedragen), poepluiers en kunstvoeding nog niet genoemd.

'Als je zo denkt, dan word je gek, Tayfun', zei mijn moeder onlangs nog tegen me. En inderdaad, je moet je ook mentaal voorbereiden. Al helemaal als je bijna je hele leven op overlevingsstand hebt gestaan. Het is een transitie die ik alleen kan rationaliseren door naar mijn verouderde, kale kop te kijken in de spiegel. 'Weg is mijn jeugd', denk ik bij het trimmen van mijn baard, die meer grijs is dan zwart. 'Nieuw leven vervangt het oude', wanneer ik met een scheermes mijn hoofd kaalscheer om de haargrens zo onzichtbaar mogelijk te maken.

'Wie hou je voor de gek', zeg ik tegen mezelf, 'nu is het tijd om geleefd te worden'. En dat is alsof een denderende trein langzaam tot stilstand komt tijdens de zwangerschap. De geboorte is sowieso een moment van ontsparing. Alle pogingen daarna om het oude leven weer op te pakken, 'weer op de rails te komen', zoals dat dan heet, worden door het gekrijs van een derde persoon in de kiem gesmoord. Langzaam dringt het besef door dat er met de geboorte een geheel nieuwe spoorlijn is aangelegd met tientallen tussenstati-

ons, waar de trein voor korte en lange stops zal blijven staan. Terug kan niet meer. Je gaat door. Gezamenlijk, en hopelijk zonder een T-splitsing, die je een klein, onschuldig kind nooit wil aandoen.

Maar wat als je nooit met vlin-
ders in je buik wakker wordt? Liefde voor je kind is niet te rationaliseren. Het moet gevoeld worden. Dat gebeurde enkele dagen terug eigenlijk voor het eerst, meer dan twee weken na de geboorte. 'Hoe kan je er niet zijn voor het leven dat jij op aarde hebt gebracht?', zei een jonge Brits-Jamaicaanse vader bij de vaderschaps gesprekken, die ik vorig jaar met Aminata Cairo en anderen heb gefaciliteerd. Ik kreeg er toen traantjes van. Het bleek achteraf een lange, pijnlijke aanloop naar het vaderschap, met veel masculiene tirades onderweg. Ik weet alleen één ding: vaders én moeders kunnen dit niet alleen. *It takes a whole village to raise a child*, besef ik nu nog meer dan ooit. Alleen, in wat voor dorp moet Evin Ayla, mijn dochter, straks opgroeien? Ik hoop niet in de gesegregeerde wijken waar haar vader en moeder zijn opgegroeid. Ze is in ieder geval geboren op de dag dat het kabinet-Schoof viel. Een goed begin is het halve werk. •

‘Moord op Democraat Hortman herinnert aan Russische journalist Politkovskaja’

De moord op Democraat Melissa Hortman roept herinneringen op aan die op de Russische journalist Anna Politkovskaja in 2006, schrijft Roel van Duijn.

● ROEL VAN DUIJN

Er is in de Verenigde Staten, het machtigste land, een moord gepleegd. Op 14 juni, de dag van Trumps militaristische zelfhuldiging, is een belangrijke Democratische volksvertegenwoordiger doodgeschoten: Melissa Hortman. Zij was fractievoorzitter van de Democratische Partij in het Huis van Afgevaardigden van de staat. De dader is een fanatieke, evangelicale Trumpaanhanger en tegenstander van abortus. Dit gebeurde te midden van de spanningen die de president heeft uitgelokt in Californië, door daar zijn Nationale Garde te laten inslaan op mensen die protesteren tegen de razzia's die gepleegd worden door de ICE, die optreedt als destijds de Grüne Polizei. ICE arresteert willekeurig mensen op verdenking van illegaliteit en laat ze vervolgens verdwijnen.

Natuurlijk reageert de Democratische Partij furieus. Tim Walz, gouverneur van Minnesota en voormalige kandidaat-vicepresident naast Kamala Harris, noemt het 'een politieke moord'. Hij looft Melisse als voorbeeldig volksvertegenwoordiger, 'een reus'. Melisse had zich decennialang ingezet voor vrouwenrechten, abortus, beter onderwijs en meer toezicht op wapenbezit.

Moord op Russische journaliste

Een politieke moord is het, met de mogelijke kracht van een brandende lucifer in een vat olie. Ik

moet denken aan de moord op de Russische journaliste Anna Politkovskaja, in de herfst van 2006. Ze werd doodgeschoten in de lift van haar appartementencomplex. Zij was een bekend en hevig critica van Poetins barbaarse oorlog in Tsjetsjenië.

Een dader werd aangehouden die tot de bende behoorde die naar men zegt aan Ramzan Kadyrov verbonden was. Deze brute Tsjetsjeen was – en is – een plaatselijk bondgenoot van Poetin. Meer daders werden gearresteerd. Nog onlangs heeft Poetin een van hen vrijgelaten omdat hij een half jaar soldaat in Oekraïne was geweest. Maar wie had de opdracht tot deze moord gegeven? Hoewel alle ogen op Kadyrov gericht zijn, heeft de Russische justitie dit nooit laten uitzoeken. Poetin kijkt wel uit.

Het is interessant om te zien wat er na de moord op Politkovskaja gebeurde. Kort erna werd in Engeland de voormalige KGB'er Litvinenko, die onderzoek deed

naar de vraag wie de opdracht gegeven had, door twee FSB-agenten met een shot radioactief polonium vermoord. Er volgden meer politieke moorden. De protesten werden in geweld en waanzinnige boetes gesmoord, dit alles onder het motto dat de veiligheid en soevereiniteit van het land moest worden gered. De krant waarvoor Politkovskaja gewerkt had, Novaja Gazeta, werd het verschijnen steeds moeilijker gemaakt en tenslotte verboden. Kortom, Poetin en in zijn voetspoor Kadyrov grepen in Rusland en Tsjetsjenië de totale macht.

Geen halve maatregelen

Iedereen weet dat de democratie in de VS blootgesteld is aan groot gevaar. Maar de moorden op Melisse Hortman en haar man vereisen diepgaande maatregelen om dit gevaar af te wenden. Als de zaak wordt afgedaan met een straf voor de dader zonder dat er iets gedaan wordt aan de atmosfeer die deze

aanslagen mogelijk maakte, dan zullen afgeketste protesten en straatgevechten voor Trump het voorwendsel vormen om te doen wat hij toch al op het oog heeft: een noodwet uitvaardigen en de midtermverkiezingen uitstellen.

Het respect voor de dragers van de democratie zal moeten worden hersteld. Dat zijn, behalve de volksvertegenwoordigers, ook journalisten, rechters, burgers en ja: mensen, ook ongedocumenteerden. Er zal moeten gebeuren waarvoor Melisse Hortman zich sterk maakte: een eind aan het ongecontroleerde wapenbezit. En niet te vergeten: het aftreden van Trump. Geen halve maatregelen – en het is zeer de vraag of die nog mogelijk zijn.

Wanneer zal, hopelijk op bevel van Trump, de Nationale Garde Los Angeles met rust laten? Wanneer komen Obama, de Clintons en Kamala Harris eindelijk eens goed in actie, zoals Bernie Sanders? ●

HET WITTE HUIS IN WASHINGTON DC. BEELD: MANDEL NGAN/AFP

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar

dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introductie per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

